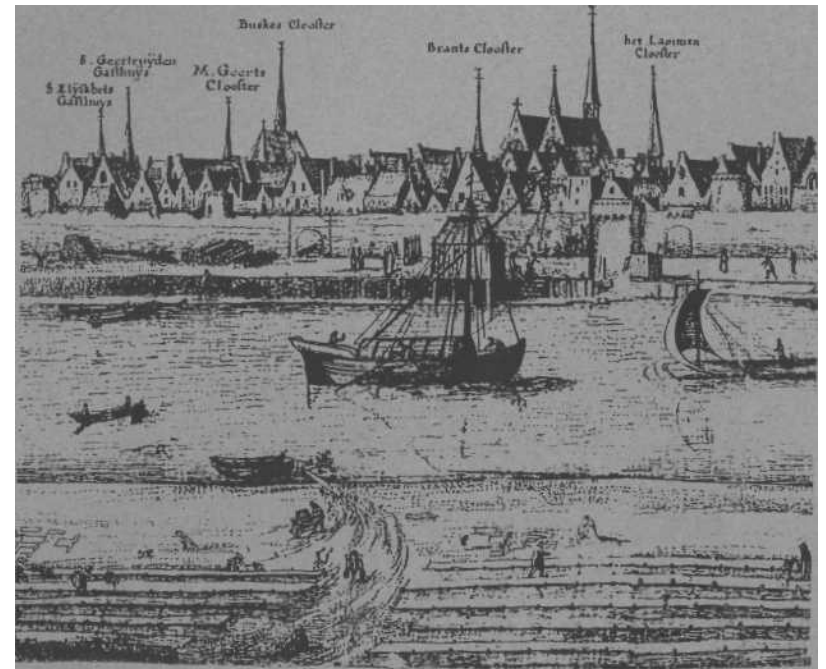

"GEESTELIJKE VASTHEIP EN OZ/JOSCNAP.

GOED VOOR EEN MENS!"

Beeld van de stad DEVENTER in de 14e eeuw ten tijde van het /even van Geert Grote

STUDIE OVER HET LEVEN VAN GEERT GROTE/1340-1384J EN DE MODERNE DEVOTIE - GEMAAKT DOOR OS ANTON FORRER TIJDENS ZIJN STUDIEVERLOF IN DE PERIODE AUGUSTUS-OCTOBER 2000

INDELING BROCHURE:

1. Voorwoord
2. Het leven van Geert Grote:
 - 2.1. zijn jeugdijaren te Deventer
 - 2.2. zijn studiejaren te Parijs
 - 2.3. zijn docentschap - kerkelijke functies
 - 2.4. zijn ziekte - boekverbranding
 - 2.5. zijn levensommekeer
 - 2.6. zijn verblijf in het Kartuizerklooster te Arnhem
 - 2.7. Geert Grote gewijd tot sub-diaken - prediker
 - 2.8. Inhoud van zijn prediking
 - 2.9. Zijn laatste levensfase
3. de Europese samenleving in de 14^e eeuw:
 - 3.1. Europa, een onrustig werelddeel in de 14^e eeuw
 - 3.2. "de zwarte dood"
 - 3.3. sociale armoede en het verzet daartegen
4. de kerk in de 14^e eeuw:
 - 4.1. de kerkelijke organisatie en de aftakeling daarvan in de 14^e eeuw
 - 4.2. verlangen naar vormen van nieuw kerkbestuur - nieuwe geestelijke bewegingen
5. Geert Grote en de beweging der Moderne Devotie:
 - 5.1. Zusters des Gemeenen Levens
 - 5.2. Broeders des Gemeenen Levens
 - 5.3. Enkele spirituele richtpunten van deze Zuster- en Broedergemeenschappen
 - 5.4. Kloosters van de Windesheimer Congregatie
 - 5.5. Thomas van Kempen..... een naam om te onthouden
6. invloed der Moderne Devotie in de afgelopen eeuwen tot in onze 21^e eeuw:
 - 6.1. invloed op de diverse kerkelijke stromingen
 - 6.2. leerpunten voor ons geestelijk leven anno 2000/2001
7. Nawoord
8. Geraadpleegde literatuur

1. VOORWOORD:

"Geestelijke vastheid en bladschap... ..goed voor een mens!" Deze titel is een variatie op een overgeleverde uitspraak van onze hoofdpersoon **GEERT GROTE**, die leefde in de periode 1340-1384 te Deventer. Over hem en de beweging der Moderne Devotie(= nieuw innerlijk leven), waarvan Geert Grote de inspirator mocht worden, handelt deze brochure!

Deze brochure schreef ik aan het einde van mijn studieverlof medio augustus - begin november 2000. In de rust van het Cisterciënzerklooster "Abdij Sion" te Diepenveen mocht ik vijf weken lang de studiestof tot mij door laten dringen. De dagelijkse gebedsdiensten van deze kloostergemeenschap gaven mij telkens weer nieuwe inspiratie bij deze studie.

Enkele keren onderbrak ik echter de literatuurstudie door in het centrum van Deventer de Geert Grote-wandeling te kuieren. Mijn betrouwbare en leerzame gids was daarbij de brochure *"Deventer in het voetspoor van de Moderne Devotie"* (uitgegeven mei-2000). En wandelend - op een herfstachtige dinsdagmiddag - door de oude, gezellige straatjes van Deventer, ziende de gebouwen en de plaquettes over Geert Grote en zijn geestelijke vernieuwingsbeweging denk je dan: *wie is Geert Grote geweest? Wie waren z'in ouders? Hoe zag Deventer eruit in z'in leven? Wat bezielde deze intellectueel begaafde man?*

Wandelend in het jaar 2000 langs deze aloude historische plekjes zie je de bedrijvigheid *nu*, zie je de mensen wandelen, met elkaar praten, fietsen, etalages bekijken van de vele winkels in de oude binnenstad. Mensen met diverse huidskleuren, diverse godsdienstige en culturele achtergronden. En opeens vraag je je af *hoe zag de Deventerse samenleving eruit in het leven van Geert Grote? Welke geestelijke stromingen hebben z'in leven beïnvloed? Op welke wijze haakte zijn geestelijke vernieuwingsbeweging daarop in? Wat waren de uitgangspunten van deze geestelijke beweging? Op welke weze werden deze uitgangspunten hoorbaar en zichtbaar in woorden en daden?*

Wandelend langs deze aloude historische plekjes, daarbij jongeren en ouderen observerend, denk je: *welke invloed kreeg deze geestelijke vernieuwingsbeweging van Geert Grote in de tijd van 2 e helft 14' eeuw -*

15 e helft 15' eeuw? Welke invloed heeft deze beweging gehad in de eeuwen daarna? Is deze invloed ook in onze 21' eeuw nog merkbaar?

Ik wil trachten op al de gestelde vragen enige antwoorden te geven. Ik hoop vooral dat deze antwoorden ook ons oproepen tot geestelijke vernieuwing. Ik ben namelijk van mening dat het zinvol is om, in een tijd - anno 2000 - waarin we geconfronteerd worden met vele veranderingen in ons persoonlijk leven en in het samen-leven - een tijd waarin materiële waarden zo overbelicht worden, elkaar te bevragen: *wat is het geestelijk fundament in uw/jouw leven? Is daarin nog plaats voor het vertrouwen in de God, die Zich aan ons mensen bekend heeft gemaakt door het volk Israël en in het bijzonder door een Zoon uit dit volk: Jezus Christus?*

Dit geloof gaf Geert Grote en de Moderne Devoten *geestelijke vastheid en blijdschap... .. waardoor ze konden groeien in goedheid!* Ik hoop dat deze brochure ook ons weer zet op het spoor van deze *vastheid en blijdschap*, want dat is toch juist ook weer goed voor ons mensen anno 2000?

In deze brochure heb ik verder enkele uitspraken van Moderne Devoten (vrouwen en mannen) verwerkt om des te meer de inhoudelijke kant van deze geestelijke vernieuwingsbeweging te belichten. Ter ondersteuning en verluchting van de tekst heb ik enkele illustraties geplaatst betreffende deze beweging en de tijd, waarin deze is ontstaan.

Ik wens u veel leesplezier en ik ontvang gaane uw reacties!

Anton Forrer

Ruinen, november 2000/januari 2001

2. HET LEVEN VAN GEERT GROTE:

2.1. ZIJN JEUGDJAREN TE DEVENTER:

Deventer is een zeer oude stad met een rijke historie, waarin hoogte- en dieptepunten elkaar afwisselen. Deventer was in de late middeleeuwen (1300-1550) een welvarende handelsstad, waar jaarlijks diverse handelsmarkten werden gehouden. Mensen uit alle delen der Nederlanden, Duitsland en zelfs Scandinavische landen kwamen dan naar Deventer om handelswaren te kopen en te verkopen. Deventer sloot zich aan bij het verbond der Hanze-steden. Met andere Hanzesteden, zoals: Zwolle, Hattem, Kampen, Zutphen, Lubeck en Bergen (Noorwegen), onderhield men nauwe handelscontacten. Wandelend door het oude centrum van Deventer kan men - anno 2000 - nog de sfeer proeven van die welvarende tijd.

Mede daardoor werd het ook een tijd van diepingrijpende maatschappelijke veranderingen. In die late middeleeuwen zien we namelijk een eerste ontwikkeling op weg naar democratisering van deze samenleving. De standen van geestelijkheid en adel moesten langzamerhand hun eeuwenlange machtsposities gaan delen met de opkomende stand der burgers. Zo verkreeg in die tijd ook in Deventer de koopmansstand - onderverdeeld in gilden per beroepsgroep - de leiding van de stad in handen. Ze vormden als het ware het eerste gemeentebestuur. Dit gemeentebestuur bestond uit een college van "schepenen en raad", waarin twaalf rijke regenten alle sleutelposities in handen hadden. Dikwijls volgde een zoon zijn vader op in dit college. Dit was wel niet de democratische bestuursvorm, zoals wij die anno 2000 kennen, maar het waarborgde wel de continuïteit van bestuur, die in zulke benarde tijden als de late middeleeuwen onontbeerlijk was. Een nadeel was - zoals ook in onze tijd voorkomt - dat deze samenballing van de macht dikwijls leidde tot misbruik-maken van deze macht! Zodoende kreeg het eigenbelang wel eens hogere prioriteit dan de behartiging van de belangen der zwakkeren en ongetletterden.

Eén van de invloedrijkste koopmansfamilies in de eerste helft der 14' eeuw te Deventer was de familie GROTE. Werner Grote was een tijdlang burgermeester van Deventer. Hij was getrouwd met Heilwich van der Basselen, die ook stamde uit een invloedrijke familie. Uit dit huwelijk werd één kind geboren namelijk zoon: GEERT, die "de hoofdpersoon" is in deze brochure.

Geert groeide op in het ouderlijk huis aan de Bagijnenstraat te Deventer. En gezien de materiële rijkdom van zijn ouders mocht hij in welvaart opgroeien. Echter Geert kwam op jonge leeftijd ook reeds in contact met de bedreigende kanten van het leven. In die jaren werd ook Deventer namelijk - zoals zovele steden en dorpen in Europa - getroffen door de pestziekte, die in de volks-

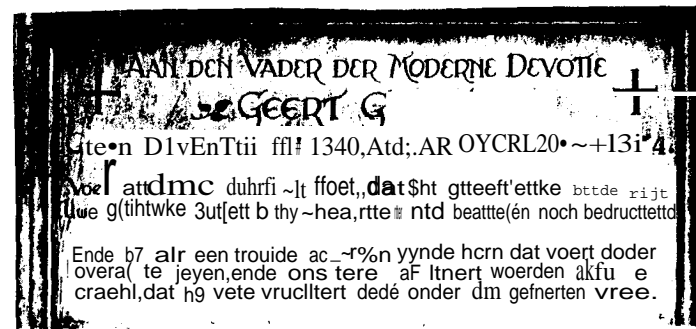
mond "de zwarte dood" genoemd werd. Deze pestziekte maakte zijn slacht-

offers in alle rangen en standen der toenmalige samenleving. Ruim een derde! van de Europese bevolking is in die jaren ten onder gegaan aan deze zeer besmettelijke ziekte.. Geert Grote moest ervaren dat hij op 10-jarige leeftijd in korte tijd én zijn moeder én zijn vader moest verliezen aan de dood door deze pestziekte. Geert bezocht in die tijd de Latijnse school te Deventer, waarop ook - jaren later - de beroemde humanist Erasmus zijn eerste lessen mocht ontvangen! Geert Grote was gezegend met een groot verstandvermogen, zodat hij spelenderwijs deze school kon doorlopen. In deze school was het Latijn de schrijf- en omgangstaal. Geert Grote kwam zodoende al op jonge leeftijd in aanraking met de normen en waarden, die overgeleverd zijn in de boeken der oudheid. Deze normen en waarden werden vooral gestempeld door het Christelijk geloof, zoals dit werd doorgegeven in de Rooms-Katholieke kerk van die dagen. Deze kerk bezat in die tijd veel macht, welke geconcentreerd lag in het pausschap te Rome. De wereldlijke machthebbers waren in vele gevallen gehoorzaamheid verschuldigd aan deze kerk, zodat de paus de machtigste man was in die dagen. De kerk was in geheel West-Europa goed georganiseerd in talrijke parochies (= plaatselijke geloofs-gemeenschappen) met aan het hoofd van elke parochie een geestelijke. Deze plaatselijke geestelijken waren weer gehoorzaamheid verschuldigd aan hogere geestelijken. Aan het hoofd van deze hiërarchie stond uiteindelijk de paus. Deze organisatieopbouw heeft zich tot in onze dagen - anno 2000 - kunnen handhaven in deze kerk! De

kerk speelde een belangrijke rol in het leven der mensen, zo ook van Geert Grote. Binnen de muren van deze kerk ontving hij zijn geestelijke vorming, waardoor hij de christelijke normen en waarden aangereikt kreeg. Ook het onderwijs - inclusief de Latijnse school te Deventer - stond in die dagen geheel onder supervisie van de kerkelijke autoriteiten.

Echter ook in deze kerkelijke invloed werden reeds enige breukjes zichtbaar. Dit kwam vooral door de vaak corrupte wijze, waarop geestelijken - vooral de hogere geestelijken en de paus - leiding gaven aan het bestuur der kerk en toezicht hielden in de samenleving. Dit wekte wantrouwen en woede op bij de geletterde leken, die door de opkomst van de stand der burgers mondiger werden. Binnen de kerk ontstonden dan ook - her en der in europa - lekenbewegingen, die de moed kregen om de leer der kerk in twijfel te trekken toen ze in hun eigen landstaal de bijbelse geschriften en de werken der kerkvaders zelf konden gaan lezen. Dit mondig- worden van leken tastte de macht van de geestelijkheid aan. De kerk reageerde vaak zeer fel op deze opkomende lekenbewegingen. Ze brandmerkte deze lekenbewegingen tot "kettters", waardoor ze vaak op een zeer bloedige wijze - met behulp van de wereldlijke heersers - werden vervolgd en uitgeroeid. Bekend en berucht zijn de vervolgingen van de Waldenzen, de Katharen, de aanhangers van de "Vrije Geest", de Begijnen ende Begarden. We zullen in deze brochure zien dat Geert Grote enerzijds de aanzetten gaf om te pleiten voor meer ruimte en verantwoordelijkheid - binnen kerk en samenleving - voor lekenbewegingen; anderzijds dat hij trouw bleef aan de leer der kerk en niet schroomde om verbaal "kettters" aan te klagen om hen tot zwijgen te brengen.

Na de dood van zijn ouders ontfermde zijn oom Johan van Okkenbroek zich over Geert Grote. Deze oom stimuleerde hem bij zijn studie aan de Latijnse school, zodat Geert Grote verder kon gaan studeren aan de - toendertijd - beroemde universiteit te Parijs.

Gedenksteen Geert Grote.

2.2. STUDIEJAREN TE PARIJS:

Zoals gezegd: Johan van Okkenbroek stuurde Geert Grote naar de universiteit te Parijs, welke ook geheel onder invloed stond van de kerk. Geert Grote was nog maar 15 jaar oud toen hij de reis maakte naar Parijs. Ik stel me voor dat dit voor Geert een zeer avontuurlijke tocht was om van het "knusse" Deventer te reizen naar de - ook in die tijd - wereldstad Parijs. Het vervoer moest in die tijd gebeuren met in onze ogen primitieve vervoermiddelen: te voet, te paard, met de postkoets, want auto's, treinen en laat staan vliegtuigen waren nog lang niet ontwikkeld. Geert Grote was een vermogende jongeman, want zijn ouders hadden hem een flink kapitaaltje nagelaten. Zodoende kon Geert Grote zich een goed onderkomen permitteren, waarin hij ruim kon leven en rustig kon studeren. Parijs was ook reeds in die dagen een mondaine stad, met vele uitgaansmogelijkheden en mooie paleizen der franse koningen. Mensen konden hun hart ophalen aan allerhand wereldse zaken. Bekend is dat ook Geert Grote genoot van het uitgaansleven, genoot van de vele feesten waarop hij werd uitgenodigd. Hij was een geziene gast ook al door zijn goede verschijning en door zijn rijke afkomst. Want ook toen speelde geld een grote rol bij het verkrijgen en ontwikkelen van vriendschappen. Wie geld heeft mag - toen en nu - ook rekenen op "vrienden", deze wijsheid is van alle tijden!

Geert Grote genoot van de belangstelling, die vrouwen en mannen, hem gaven. Hij genoot van de ruimte, die hij - dankzij zijn materiële voorspoed - kreeg in het leven. Hij ontwikkelde zich dan ook tot een jongeman, die graag duur en keurig gekleed ging en die veel zorg besteedde aan zijn uiterlijk. Zo parfumeerde hij regelmatig zijn haar om wellicht vooral ook een goede indruk te maken op de dames in zijn omgeving.

Bekend is echter ook dat Geert Grote een zeer serieuze student was, die zijn verstandelijke vermogens zo optimaal mogelijk probeerde te ontwikkelen. Geert Grote is m.i. dan ook een jongeman geweest die, naast de uitbundige wijze waarop hij genoot op de diverse feesten, zichzelf ook in bedwang kon houden. Want in de kortst mogelijke tijd - 3 jaar - studeerde hij af aan de faculteit der vrije kunsten en kreeg hij de titel van "magister atrium". Nu mocht hij - op zeer jonge leeftijd - zelf al gaan doceren op diverse Europese universiteiten. Geert Grote studeerde echter door, om een aantal jaren later af te studeren in de wetenschappen van: geneeskunde, rechten en theologie. Op jonge leeftijd had Geert Grote nu alle studies voltooid, die in zijn tijd te bestuderen waren!

2.3. DOCENTSCHAP - KERKELIJKE FUNCTIES:

Met zijn opgedane kennis reisde Geert Grote heel west-Europa door om te doceren aan diverse universiteiten. Zo heeft hij gedieneerd te Keulen, Straatsburg, Praag en Orléans. We kunnen ons indenken dat Geert Grote op deze wijze een bekende persoonlijkheid werd in de universitaire wereld van die dagen. Hij nam ook op een scherpzinnige wijze deel aan diverse wetenschappelijke debatten te Parijs. Hij schitterde in deze wetenschappelijke discussies en kon zijn hoge intelligentie laten zien en horen. Ik stel me voor dat Geert Grote zodoende uitgroeide tot een zeer zelfbewuste wetenschapper, die zeker ook ijdel was, vanwege zijn intellectuele overwicht op velen van zijn generatiegenoten. Hierdoor kon hij m.i. ook enigszins hoogmoedig overkomen in de omgang met zijn medemensen!

In zijn studiejaren ontwikkelde Geert Grote een voor hem belangrijke hobby: *het verzamelen van boeken!* Deze boeken moesten in zijn tijd nog met de hand geschreven worden, daar de boekdrukkunst eerst na 1450 in opmars kwam! Niet alleen verzamelde Geert Grote boeken over de vakken, die hij bestudeerde, hij verzamelde ook werken, die handelden over geheel andere aspecten van het leven. Zo bestudeerde hij ook astrologie (= sterrenkunde) en occultisme (= geestenwereld). Deze levenssterreinen waren in die tijd nauw verbonden met de kunst van de geneeskunde. Astrologie en occultisme stonden bovendien in een kwade reuk bij de kerkelijke autoriteiten, daar ze tot de "zwarte kunst" gerekend werden. Geert Grote zal

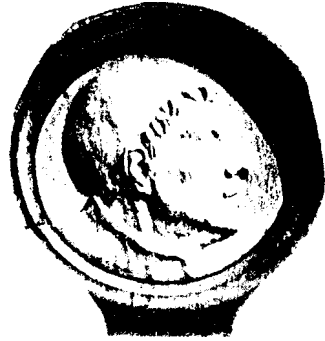
dan ook in latere jaren hierover problemen krijgen met een geestelijke. In de jaren na 1375 verzamelde Geert Grote dan ook nog hoofdzakelijk boeken van bijbel-

schrijvers en oude kerkvaders (zoals: Augustinus) en mystici (zoals Bernard van Clairveaux). De boeken, die hij verzamelde in die latere levensperiode moesten - volgens hem - opbouwend van aard zijn, waardoor ze een positieve invloed hadden op zijn mens-zijn. Zo liet hij in die latere levensperiode boeken der rechtsgeleerdheid en der geneeskunde links liggen, daar deze studies ook gemakkelijk de zucht naar het geld-verdienen konden aanwakkeren. Geert Grote wilde zich in die latere levensfase daarvan bevrijden om - mede door middel van zijn verzamelde boeken - dichter bij God, het hoogste goed in het leven, te komen.

-----4-----
De kerk speelde in het leven van Geert Grote een belangrijke rol en hij trachtte dan ook een kerkelijke carrière op te bouwen. Dit was geen gemakkelijke weg, want je moest dan wel van allerlei opgebouwde relaties gebruik kunnen maken, vooral relaties in hogere kerkelijke kringen o.a. het pauselijk hof.

Toen Geert Grote - na lange tijd van afwezigheid - weer in Deventer was benaderde het stadsbestuur hem. Dit stadsbestuur had namelijk een conflict met de paus, die in deze jaren "in ballingschap" te Avignon (Frankrijk) verbleef. Het stadsbestuur van Deventer vroeg hun geleerde stadsgenoot Geert Grote om voor hen over dit conflict te gaan bemiddelen aan het hof van de paus en beloofde hem daarvoor een royale geldelijke vergoeding. Geert Grote wilde deze vergoeding echter niet aannemen, maar spoedde zich wel naar Avignon om te bemiddelen en een oplossing te zoeken voor dit conflict. En dit gelukte Geert Grote, waardoor zijn roem des te meer in Deventer steeg. Waarschijnlijk legde Geert in die dagen goede relaties aan het hof van de paus, want in die jaren lukte het hem om Kanunnik te worden bij de kathedraal te Aken en bij het Domkapittel te Utrecht. Voor beide kerkelijke functies had hij toestemming van de paus nodig. Deze functies leverde hem - naast een hogere status in de rangorde der kerkelijke geestelijkheid - ook jaarlijks een behoorlijke geldelijke toelage op. Mede hierdoor kon Geert Grote zijn welvarende leventje voortzetten. Wellicht heeft hij in die jaren wel eens gedroomd van een glanzende kerkelijke

carrière met mogelijk een kardinaalschap in het vooruitzicht! Echter er volgt een diepe crisis in het leven van Geert Grote, die hem op een geheel ander levensspoor zal zetten!

Geert Grote

2.4. ZIEKTE - BOEKVERBRANDING:

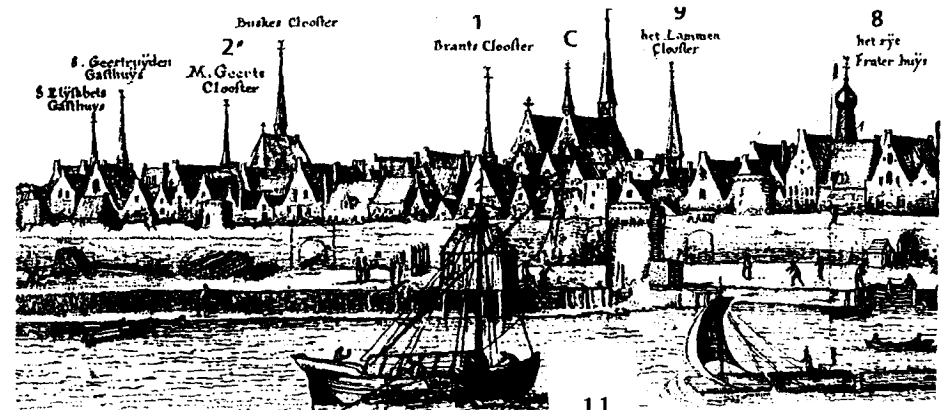
Zoals reeds gezegd heersten er in de dagen van Geert Grote vele ziekten onder de mensen. Deze ziekten stempelden de samenleving, ze zaaiden angst, wanhoop en dood om zich heen. Eén van deze ziekten was de pest, die af en toe met golven over europa trok en vele slachtoffers maakte. De armen en de zwakken in de toenmalige samenleving konden niets anders doen dan zo'n besmettelijke ziekte over zich heen te laten komen, in de hoop dat ze het leven mochten behouden. De rijken konden vaak op tijd wegtrekken naar een gebied, waar zo'n ziekte nog niet heerste, om dan weer terug te keren naar hun eigen stee als het gevaar weer geweken was.

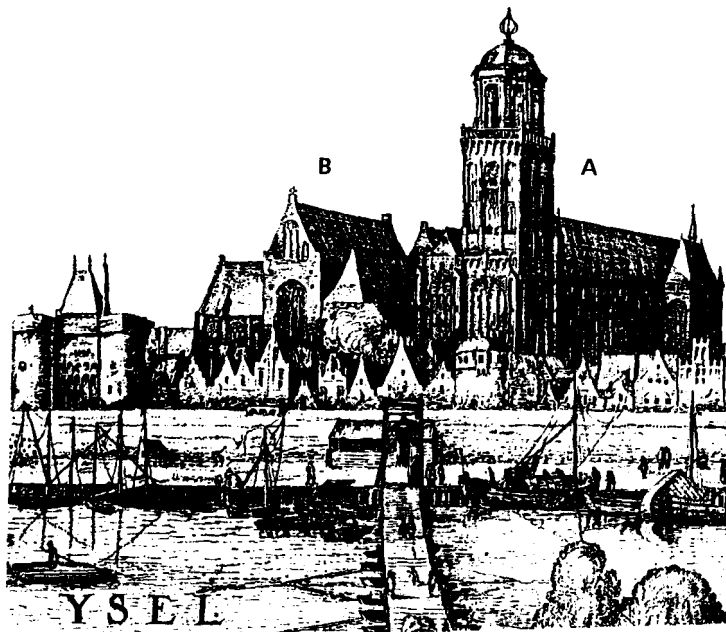
Rond 1372 is Geert Grote weer in Deventer en hij wordt getroffen door een ernstige ziekte, welke ziekte is niet bekend. Hij wordt zó ziek dat hij denkt te gaan sterven. Hij laat de prior van het Dominicanerklooster van de Bergkerk te Deventer roepen. Geert Grote vraagt hem om het sacrament van de zieken en de stervenden. Deze prior kent natuurlijk Geert Grote goed, want voor hem is Geert Grote een hooggeleerd man der kerk. Echter deze kloosterling weet ook dat Geert Grote in zijn boekenverzameling werken heeft, die onderricht geven in occulte en magische krachten. Deze werken worden door de kerk veroordeeld, omdat ze gerekend worden tot de "zwarte kunst", die een mens kunnen bezielen met anti-christelijke krachten. Deze anti-krachten kunnen mensen doen afdwalen van God's Heilige Geest.

Deze prior neemt zijn verantwoordelijkheid en zegt tot Geert Grote: " ik wil u het sacrament van de zieken en stervenden toedienen, mits u inv boeken, die handelen over occulte en magische krachten, in het openbaar verbrandt c. q. laat verbranden op de Brink voor het Laaggebouw! " Geert Grote, die toen nog gehecht was aan al zijn boeken, weigert in te gaan op deze voorwaarde. De prior keert onverrichterzake terug naar zijn Bergkerkklooster!

De ziekte van Geert Grote verergert, zodat hij echt het einde van zijn leven ziet naderen. Weer roept hij deze prior van het Bergkerkklooster en nu stemt Geert Grote in met de gestelde voorwaarde. De prior dient hem het gevraagde sacrament toe en een ieder verwacht dat Geert Grote spoedig zal sterven! Echter het wonder gebeurt: Geert Grote herstelt en houdt zich aan zijn gedane boekverbrandingsbelofte. En zo zien vele Deventenaren enkele weken later tot hun verbazing hoe hun beroemde stadsgenoot Geert Grote op de Brink voor het Waaggebouw - in het centrum van de stad - al z'n boeken, die handelen over occulte en magische wetenschap verbrand. Dit moet een grote indruk hebben gemaakt op al deze mensen. En als je nu op de Brink bij het Waaggebouw staat en je tracht dit boekverbrandingsgebeuren voor ogen te krijgen, dan zie je als het ware de stapel boeken branden! Deze boeken waren merendeels van perkament en dit bracht witte rook voort! En deze witte rook was voor de gelovigen - vooral in die late middeleeuwen - een teken dat God bij hen is! Zoals velen - ook in onze tijd - dit beleven als witte rook opkringelt vanuit de schoorsteen van het Vaticaan. Deze rook is dan het signaal van: er is een nieuwe paus gekozen, die voor Rooms-Katholieke gelovigen toch een teken is van God's Nabijheid op aarde!

Stadsgezicht van Deventer (1615) van C.1. Visscher.

2.5. GEERT GROTE'S LEVENSOMMEKEER:

Deze crisis in het leven van Geert Grote bracht in hem een proces van ommekeer op gang. Vooral met het verbranden van zijn boeken over occultisme en magie geeft Geert Grote aan dat hij wil breken met deze sector van de wereldlijke wetenschap. Weliswaar is niet bekend of hij daadwerkelijk occulte séances bezocht om op deze wijze bewust betrokken te zijn bij het oproepen van geesten der gestorvenen of dat hij deze boeken uit louter nieuwsgierigheid bezat, desalniettemin komt hij tot het inzicht dat dit occultisme en het extreem-para-normale leidt tot een wetenschap, die blokkades kunnen zijn voor het beleven van God's Heilige Geest in het persoonlijk leven. Hoe actueel klinkt ons dit alles --anno 2000 - niet in de oren? Hoevelen -jongeren en ouderen - geven in onze tijd zich niet over aan zulke dubieuze occulte en absurd para-normale geestkrachten met alle kwalijke gevolgen, die ze kunnen veroorzaken in een mensenleven?

De prior van het Dominicaner klooster van de Bergkerk te Deventer zette Geert Grote op een radicale wijze aan het denken, waarvoor Geert hem achteraf zeer dankbaar is geweest. Deze boekverbranding was de eerste stap op de weg van Geert Grote's bekering. Hij besepte opeens dat al zijn geleerdheid niet automatisch betekend dat hij zich op de weg van God

bevindt. Geert Grote wordt m.i. in die levensperiode geconfronteerd met zichzelf en ervaart dat veel kennis een mens eerder verwaand kan maken dan dat het meehelpt de wereld met de Liefde van God op te bouwen. Velen, voor erg na Geert Grote levend op aarde - ook in onze dagen -, moeten ook vaak zo'n crisis doorstaan en verwerken, alvorens men als herboren mensen kan verder leven.

De eerste tijd na de ziekte en de boekverbranding blijft Geert Grote echter zich nog deftig kleden en blijft hij genieten van de welvaart, die hem is ten deel gevallen. Echter hoe meer hij nadenkt over zijn levenswijze in het Licht van het leven van Jezus, hoe meer hij gaat twijfelen over de juistheid van zijn levenswijze! En als hij weer eens in Utrecht is vanwege zijn kerkelijke functie aldaar, dan voert hij een zeer indringend gesprek met een oude studiegenoot uit Parijs: Hendrik van Calcar. Deze is toegetreden tot de kloosterorde der Kartuziers en is op dat moment Abt van het klooster te Arnhem. Deze kloosterorde stelt zich ten doel om op een strenge en sobere wijze te leven, zoals Jezus leefde. Ze kleden zich armoedig, eten heel sober en leven als monniken in gehoorzaamheid en in kuisheid in kleine huisjes of in cellen. Ze bestuderen de bijbelse Geschriften en de werken van de kerkvaders. Ze verrichten handenarbeid om het benodigde geld te verdienen voor het verzorgen van hun levensonderhoud. Ze eren en loven God in een aantal dagelijks gebedsdiensten. Deze Hendrik van Calcar wijst Geert Grote op zijn weelderige levenswijze en overtuigt hem dat dit niet het spoor is, welke door Jezus hem gewezen wordt in het leven. Dit indringende gesprek met zijn oude studiegenoot bevordert in Geert Grote het proces van ommekeer in zijn leven. Hij wil meer en meer zijn leven afstemmen op het leven van Jezus Christus, in wie hij de Liefde van God beleeft! Jezus leefde sober en eenvoudig. Hij doorstond op vrijwillige wijze: angst, pijn en martelingen om Zich vast te houden aan de Liefde van God, waardoor Hij voor vele mensen in alle tijden veel kon gaan betekenen!

Geert Grote besluit om zijn weelderige kleding af te leggen en daarvoor in de plaats een sober, verschoten pij te gaan dragen met daaronder een scherp

haren kleed. Hij bestudeert vanaf die momenten dagelijks de evangeliën en de boeken der kerkvaders om op deze wijze zich geheel in te leven in het leven van Jezus. Hij wil één worden met Jezus Christus om zodoende - in woorden en daden - een levende brief van Hem te worden temidden der mensen. Verder doet hij afstand van zijn kerkelijke inkomsten en schenkt hij zijn huis aan de Bagijnenstraat te Deventer aan alleenstaande vrouwen, die een gemeenschappelijk spiritueel leven - op basis van het leven van Jezus - willen gaan opbouwen. Geert Grote schrijft voor hen in 1379 een reglement, op basis waarvan zij hun gemeenschappelijk leven vorm kunnen geven. Deze vrouwen spreken af om in eenvoud, kuisheid en gehoorzaamheid met elkaar te gaan leven zonder echter daarvoor geloften af te leggen. Ze kleden zich ook niet in een habijt maar in gewone, eenvoudige kleren. Ze blijven *leken*, die aan leven zoals kloosterlingen doen.

Als voorbeeld van hun gemeenschappelijk leven staat centraal, datgene wat in het boek *Handelingen* geschreven is over de eerste christelijke gemeenschap te Jeruzalem:

"De groep gelovigen was één van hart en ziel. Niemand eiste iets van wat hij/zij bezat voor zichzelf op. Integendeel, alles was gemeenschappelijk bezit. Met grote kracht legden de apostelen getuigenis af van de opstanding van de Heer Jezus en God's Zegen was over hen allen. Er was niemand, die gebrek leed. (Handelingen 4:32-36)

Op basis van dit ideaal der eerste christengemeente te Jeruzalem leefden deze vrouwen samen en daarbij verrichtten ze handenarbeid. Deze handenarbeid bestond uit: weven, spinnen, bezoeken en verzorgen van zieken in de stad Deventer. Op deze wijze konden ze voorzien in hun levensonderhoud, want bedelen was hun verboden!

Deze zustergemeenschap stond onder supervisie van de burgerlijke overheid, daar ze geen direct juridisch kerkelijk onderdak kenden. Geert Grote woonde in een aantal kamers van zijn voormalig ouderlijke huis en leefde zeer sober. Hij geleek in niets meer op de Geert Grote, die jarenlang zeer luxeus geleefd had en naar de laatste mode gekleed ging en genoten had van vele wereldse zaken. Hij helde nu wel eens over naar een andere extreme levenswijze: hij at zelfs bedorven brood en wilde beslist geen direct contact - zelfs geen oogcontact - meer hebben met vrouwen!

Eén ding bleef hij echter wel behouden namelijk zijn boekenverzameling, die hij echter gezuiverd had van wereldse werken. Met een vriend Johannes Cele - rector van een beroemde stadsschool te Zwolle - ondernam hij nog een reis naar Parijs om aldaar boeken te kopen van bijbelschrijvers en van de kerk-

vaders. Wat zullen bekenden van Geert Grote hebben opgekeken toen ze hem zagen lopen in een kameelharen mantel in plaats van deftige kleren. Je vraagt je af of Geert Grote het op een goede wijze heeft kunnen uitleggen als ze naar het waarom vroegen van deze gedaantewisseling! Op de terugweg hebben ze nog een ontmoeting met de mysticus Jan van Ruusbroec in het klooster "Groenendaal" nabij Brussel. Deze ontmoeting is voor Geert Grote ook van belangrijke betekenis geweest voor het vormgeven van zijn geestelijk leven in de jaren, die voor hem lagen. Bij terugkomst in Deventer onderneemt Geert Grote - samen met Johannes Cele - het initiatief om te komen tot herziening van het middelbaar onderwijs. Het uitgangspunt van deze herziening is dat voortaan niet het maatschappelijk nut in het onderwijs centraal staat, maar wel de opgroeiende mens, liever nog: de jonge christen, die zijn persoonlijke verantwoordelijk-

heid voor kerk en maatschappij moet leren dragen! Talloze jonge mensen w. o. enkele beroemdheden zoals: *Desiderius Erasmus, Thomas van Kempen, en Adriaan Florens Boeyens (de latere paus Adriaan VI)* hebben deze diepgaande hervorming van het onderwijs ondergaan. Deze onderwijs-herziening stond in latere jaren model voor onderwijsherzieningen in andere Europese landen.

In deze jaren kreeg Geert Grote ook een goed contact met scholieren te Deventer, die voor hem - tegen betaling - boeken overschreven. Het

contact met hen benutte hij vooral ook om met hen over geestelijke zaken, in het bijzonder over het leven van Jezus Christus, te spreken. Hierdoor droeg hij in belangrijke mate bij aan de geestelijke vorming van deze jongeren!

(Geert Grote en de broeders op weg naar de Nemelerberg
potloodtekening Nanda Knotters - Zwolle 1998)

2.6. VERBLIJF IN HET KARTUIZERKLOOSTER TE ARNHEM:

Geert Grote gaat nog een stap verder in het ontwikkelen van zijn nieuwe levenswijze. In 1377 meldt hij zich als gast bij het Kartuizerklooster te Arnhem, waar zijn oude-studievriend Hendrik van Calcar Abt is. Hij gaat hier in retraite om door zelfonderzoek in zichzelf orde op zaken te stellen. Hij blijft ruim drie jaar in dit klooster. Hij deelt het leven der monniken: de eenzaamheid in de cel, het doen onder zwijgzaamheid van handenarbeid, de strenge ascese van deze orde, die naar algemeen getuigenis niet door het geestelijk bederf van die tijd was aangetast. Vastend en biddend brengt Geert Grote hele nachten in knielende en staande houding door. Op deze wijze wil hij zijn oude levenswijze overwinnen! Op deze wijze wil hij

geestelijke vastheid en bladschap ontvangen in de Naam van Jezus Christus. Voor Geert Grote wordt hierdoor ook meer en meer duidelijk wat de geestelijke nood is in de kerk van zijn dagen. Hij spreekt dit ook met volle overtuiging uit tegenover de mede-broeders in het klooster te Arnhem. Deze mede-broeders adviseren hem om het klooster te verlaten en zich te gaan wijden aan de prediking over deze misstanden! Op deze wijze kan hij meehelpen om de kerk - vooral de geestelijken - weer in het Levensspoor van Jezus Christus te krijgen. Deze kloosterlingen beseffen daarbij dat Geert Grote op de lange duur niet in staat is om het lichamenlijk vol te houden in hun kloostergemeenschap. Geert Grote volgt hun advies op en zo begint weer een nieuwe fase in zijn rijk-geschakeerd leven!

2.7. GEWIJD TOT SUB-DIAKEN - PREDIKER:

Om te mogen prediken in de kerk dient Geert Grote minstens gewijd te worden tot sub-diaken. Een hogere functie(bv. priester) ambieert hij niet! Geert Grote wordt te Utrecht tot sub-diaken gewijd zo rond het jaar 1380. De toenmalige bisschop van Utrecht: Floris van Wevelinkhoven is Geert welgezind en geeft hem een volmacht om in het gehele bisdom Utrecht te prediken. Dit bisdom Utrecht is in die dagen zeer uitgestrekt. Het omvat delen van Holland, verder de stad Utrecht en wijde omgeving en delen van oost en noord nederland. Nu behoeft Geert Grote niet steeds aan de plaatselijke geestelijkheid toestemming te vragen om in hun kerk te prediken, want deze bisschoppelijke volmacht opent voor hem alle kerkdeuren! En zo predikt Geert Grote in Haarlem, Amsterdam, Utrecht maar ook in Deventer, Zwolle en Zutphen en vele andere plaatsen in dit bisdom!

2.8. INHOUD VAN DE PREDIKING VAN GEERT GROTE:

Geert Grote ontplooit een onvoorstelbare activiteit. Hij heeft enkele trouwe metgezellen, waarvan Johannes Brinckerinck welde bekendste is geworden. Deze Johannes Brinckerinck verzorgt o.a. het aanplakken van biljetten in plaatsen, waarin Geert Grote zal gaan prediken. Verder verzorgt Johannes Brinckerinck de stapel boeken, die Geert Grote bij zich heeft. Die boeken gebruikt hij om zijn gelijk aan te tonen als geestelijken hem

becritiseren ten aanzien van zijn prediking. Geert Grote - de voormalige, scherpzinnige, academisch gevormde disputant, bekend en beroemd in vele Europese universiteitssteden - ontpopt zich nu als een bekwaam en scherpzinnig volksredenaar. Hij neemt geen blad voor de mond en becritiseert de geeste-

lijke situatie in de kerk van zijn dagen. Dit geestelijk gehalte staat vèr weg bij wat Jezus Christus en de eerste christengemeente te Jeruzalem hebben voorgeleefd. Geert Grote houdt de mensen - die steeds in grote getale naar hem komen luisteren - voor dat christen-zijn betekent: bewogen-zijn om elkaar, met elkaar geld en goederen eerlijk delen, je houden aan gedane beloften, want op deze wijze kan de Liefde van God - zichtbaar geworden in het leven van Jezus Christus - doorwerken in elk mens persoonlijk en daarmee in het samen-leven! Daarbij schildert hij heel realistisch het oordeel dat God zal vellen over alle mensen. Gedachten aan hemel en hel waren in die dagen - zoals ook nog in onze 21^e eeuw - nog heel concreet aanwezig in het leven der mensen. Geert Grote preekt vaak voor de vuist weg en wordt daarbij geholpen door zijn fenomenaal geheugen. Hij weet vele bijbelteksten als bewijsplaatsen op te noemen en onderbouwt dit verder met wat de aloude kerkvaders hebben gezegd en opgeschreven.

Geert Grote becritiseert ook de wereldlijke artsen en advocaten om hun geldzucht en vooral ook de geestelijkheid, die in vele gevallen ontrouw geworden zijn aan hun eens gedane geloften van kuisheid, gehoorzaamheid en eenvoud. Velen leven wel samen met een vrouw, leven zeer werelds en daarbij spreiden zij een onbijbelse hebzucht ten toon! Geert Grote laat horen dat deze geestelijkheid niet meer dienstbaar is aan het volk, maar daaren-
tegen misbruik maakt van hun macht door het volk uit te buiten. Hij roept hen op om zich te bekeren door zich weer meer in te leven in de levenswijze, welke Jezus Christus de mensen heeft voorgeleefd. Hij roept hen op om meer gericht te leven op het hemelse Koninkrijk van God dan op de wereld, waarin ze leven. En daarbij schuwt hij ook niet zelfkastijding. Met dit doel voor ogen trekt Geert Grote met zijn vrienden van stad tot stad, van dorp tot dorp! We kunnen slechts gissen op welk een primitieve wijze zij zich moesten verplaatsen en hoeveel tijd dit reizen in beslag nam!

Deze gedachten van wereldafkeer en zelfkastijding brengt Geert Grote ook in in de beweging der Moderne Devotie. Ons komt - in onze 21^e eeuw - deze vorm van Navolging van Christus extreem voor. Onze vraag daarbij is: je kunt - levend in en voor deze wereld - toch ook Christus op een minder extreme wijze navolgen? Hoe ziet deze minder extreme wijze er dan in ons leven uit? Een vraag om verder over na te denken en hierover met elkaar van gedachten te wisselen!

Voor Geert Grote ligt het zwaartepunt der Navolging van Christus niet in het deemoedig aanvaarden van het lot dat ons is opgelegd, maar in het zichzelf opleggen van boetedoeningen! Dit is zijn wijze om vanuit het Goede van God de strijd aan te binden tegen kwade tegenkrachten, die het leven bedreigen. En daarbij hield Geert Grote vooral zijn oog gericht op de strijd, die Jezus moest aangaan in Zijn Leven tegen deze tegenkrachten.

Door de prediking van Geert Grote ontstond grote beroering in het bisdom Utrecht. Velen waren het zeer met Geert Grote eens en maakten schoon schip in het eigen leven en werden zijn volgelingen. Maar anderen - waaronder vooral seculiere geestelijken - klaagden hem aan bij de bisschop. We zagen reeds dat deze bisschop zeer op de hand van Geert Grote was en in zijn hart deelde hij de aanklachten tegen de geestelijkheid, die doorklonken in de prediking van Geert Grote. Verder wist de bisschop dat Geert Grote zich netjes hield aan de officiële leer van de kerk en dat daarop niets was aan te merken. Echter de druk op de bisschop wordt zo groot - ook vanuit de burgerlijke overheid van enkele belangrijke steden, zoals Kampen - dat hij wel moet zwichten. Hij kiest voor een zeer tactische oplossing: de preekbevoegdheid van alle diakenen in het bisdom wordt ingetrokken! Dus: geen enkele diaken mag meer een preek houden in de kerken van het bisdom! Echter na verloop van tijd krijgen alle diakenen hun preekbevoegdheid terug behalve..... Geert Grote! Dit is een zware slag geweest in het leven van Geert Grote, maar hij legt zich er in eerste instantie bij neer. Hij blijft een trouw dienaar van de kerk en blijft gehoorzaam aan zijn bisschop. Later gaat hij toch in beroep bij de paus, die hem weer het predikambt teruggeeft. Echter dit gebeurt eerst nadat Geert Grote in 1384 onverwachts is overleden!

2.9. LAATSTE LEVENSFASE:

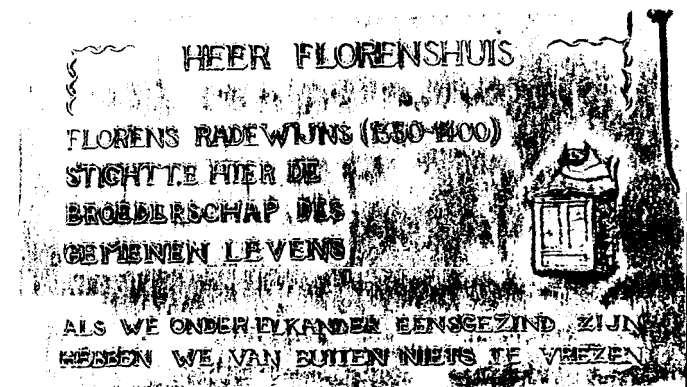
Als Geert Grote niet meer mag prediken, pakt hij een nieuwe activiteit op. Hij begon indertijd aan het vertalen van het gebeden- en getijdenboek der kerk vanuit het latijn in de volkstaal. Dit werk was nooit geheel klaar gekomen. Met veel toewijding en energie neemt hij dit werk weer op. Hij doet dit in de plaats Woudrichem. Dit gebeden- en getijdenboek komt klaar en wordt in vele exemplaren overgeschreven en in latere tijd in grote getale gedrukt. Velen in de Nederlanden - met name hen, die zich aangetrokken voelden door de beweging der Moderne Devotie, welke Geert Grote op gang heeft gebracht - hebben zijn gebeden- en getijdenboek in de volkstaal gebruikt om op deze wijze een zekere orde in hun dagritme te brengen. Hierdoor kreeg God en Jezus Christus een plaats in het dagritme van deze mensen. Is aan zulke geschriften ook in onze moderne gejaagde tijd weer niet veel behoefte?

Medio augustus 1384 wordt Geert Grote geroepen bij een vriend, die besmet is door de pest. De familie hoopt dat Geert Grote met zijn medicijnenkennis - hij was immers toch ook nog afgestudeerd arts! - deze vriend beter kan maken. Geert Grote voelt de pols van deze vriend en constateert dat deze vriend spoedig zal sterven, niet wetende dat hij nog voor deze vriend het tijdelijke leven op aarde zal gaan verwisselen voor het eeuwige leven! Geert Grote is namelijk zelf - door deze aanraking van deze vriend - besmet geraakt door de pest en sterft op 20 Augustus 1384. Een belangrijke persoonlijkheid in onze kerkgeschiedenis is gestorven. Echter zijn inzet voor een nieuwe geestelijke beleving van het Evangelie aangaande Jezus Christus zette zich door tot in de 21^e eeuw, waardoor velen mochten ervaren en mogen ervaren dat: *geestelijke vastheid en bladschap... ..goed is voor de mens!*

Zijn volgelingen in de Zuster- en Broedergemeenschappen hebben het eerst zeer moeilijk gekregen na de dood van hun Meester Geert. Want nu hun leider gestorven was konden zijn agressieve tegenstanders wel eens wraak gaan nemen op deze Zusters en Broeders. Ze durfden dan ook in die eerste

tijd bijna niet hun deur uit om zich te begeven tussen de andere mensen, want inderdaad zijn er enkele incidenten geweest. Bekend is dat beschonken jongeren overgegaan zijn tot zinloos geweld ten opzichte van de moderne devoten. Echter het blijft gelukkig beperkt tot enkele incidenten.

In het algemeen worden deze Zuster- en Broedergemeenschappen zeer gewaardeerd om hun geestelijke levenswijze en om hun onvoorwaardelijke, belangenloze inzet voor hun mede-mensen. Ook het feit dat er naast deze Zuster- en Broedertehuizen kloosters werden gesticht door de Moderne Devoten gaf een zekere waardering vooral van de kant der kerkelijke autoriteiten. Op deze wijze lieten ze zien dat ze als geestelijke beweging waardevol wilden blijven *binnen* de grenzen van de kerk van Rome. Ook deze vrouwen en mannen lieten in woord en daad zien dat: *geestelijke vastheid en blijdschap... ..goed voor een mens is!*

GELIJKVORMIG WORDEN:

*Laten we er voor zorgen dat iets wat ons stoort,
Ons niet verstoort.
Vooral moeten we er voor zorgen
Dat we niet kleinzielig worden als we veel narigheid hebben.
Want dan raken we van de kaart en komen zelfs tot wanhoop.
Vooral moeten we zo nu en dan nadenken
Over het laden van Christus, bijzonder over hetgeen daarbij in
Hem omging. Dat kan ons de mogelijkheid geven ons eigen lijden
te dragen en te verdragen.*

*Als we liefde krijgen voor de menselijke verschijningsvorm van
Christus en zicht krijgen op wat in Hem omgaat dan zullen we
langzaam aan op Hem gelijken.
Velen van ons willen een eigengemaakt kruis nog wel dragen,
Maar een opgelegd kruis dragen we met tegenzin of we werpen het
af.
Maar we zullen gelijkvormig moeten worden met Christus
En ons moeten verzoenen met God, die we te kort hebben gedaan*

Geert Grote(Deventer 1340-1384)

*Christus als Salvator v'Vlundi. Houtsnede op het titelblad van Thomas à Kempis' boek over de Navolging van Christus. Gedrukt te Antwerpen 'Al-der naest den Grooten Mortier' in 1505.
Rijksmuseum Het Catharijneconvent, Utrecht, BMH od. 30.*

3. DE EUROPESE SAMENLEVING IN DE 14^E EEUW:

Bij het beschrijven van het leven van Geert Grote mocht ik reeds enkele maatschappelijke ontwikkelingen in deze eeuw aanstippen. Ik wil nu trachten nog enkele hoofdlijnen te schetsen, die grote invloed hebben gehad op het samenleven der Europeanen in de tijd van Geert Grote en de beweging der Moderne Devotie. Het blijven hoofdlijnen en daardoor kunnen niet alle details beschreven worden, ook al omdat al deze ontwikkelingen vaak zeer complex en ingewikkeld zijn. Voor detailbeschrijvingen verwijs ik naar desbetreffende literatuur, die zeker in elke bibliotheek aanwezig zal zijn. Verder verwijs ik naar de literatuur, die ik mocht raadplegen.

3.1. EUROPA, EEN ONRUSTIG WERELDDEEL IN DE 14^E EEUW:

In de 14^e eeuw brokkelt de feodale structuur van de middeleeuwse samenleving af. In deze feodale structuur waren kerk en vorsten oppermachtig. Met opzet zet ik de kerk - met als hoofd de paus te Rome - voorop, want het wereldlijk gezag was grotendeels ondergeschikt aan het geestelijk d.i. het kerkelijk gezag! De standen van de geestelijkheid en de adel hielden elkaar in evenwicht, weliswaar vaak een wankel evenwicht... .. maar toch! De kerk kon op de wereldlijke overheid een beroep doen om personen en groepen, die het kerkelijk gezag probeerden ter discussie te stellen en - erger nog - aan te tasten, met grof geweld aan te pakken! Aan het einde van de 20^e eeuw, begin 21^e eeuw beleed de huidige paus schuld voor al het leed dat de kerk in die eeuwen onder de mensen heeft veroorzaakt!

In deze 14^e eeuw werden er echter reeds ook wat breukjes zichtbaar in deze gezagsverhoudingen vanwege de opkomende stand der burgerij. De geleterde leken kregen meer en meer invloed in de Europese landen ook al doordat de economie meer bepaald ging worden door de geldstromen dan door het bezit van onroerende goederen, zoals land en gebouwen. Deze geldeconomie kwam vooral in handen te liggen van deze nieuwe derde stand der burgerij! Deze ontwikkelingen verwekte onrust onder de wereldlijke heersers, die aansluiting gingen zoeken tot deze nieuwe

"machthebbers". Hierdoor probeerden zij zich ook te ontworstelen uit de greep, die de kerk tot nu toe op hen had gehad. De wereldlijke heersers zochten naar nieuwe verhoudingen en ook naar uitbreiding van hun eigen macht. Lokale oorlogen waren hiervan dan ook het gevolg en er ontstond - [bv. in](#) Frankrijk en Engeland - een nieuw nationaal bewustzijn. Dit had een bloedig treffen tot gevolg tussen deze twee landen. Een treffen, dat bekend is geworden als de 100-jarige oorlog. Over en weer zijn wreedheden begaan, waardoor vele mensen - vooral jongens en mannen - opgeofferd zijn om de strijd in eigen voordeel te beslissen.

Zodoende kwam er in europa een overschot aan meisjes en vrouwen. Her en der zochten deze vrouwen hun veiligheid bij elkaar. En zo ontstonden groepen BEGIJNEN, die probeerden op een vredige wijze met elkaar samen te leven. Echter er kwamen ook zwervende groepen Begijnen, die geheel andere opvattingen gingen uitdragen over de leer der kerk. Ook ontstonden er dergelijke mannengroepen - de Begarden en Geselaars - die in sommige streken van de europese samenleving flink wat onrust veroorzaakten. Zowel de wereldlijke- als de geestelijke overheid probeerden met geweld deze onrust de kop in te drukken. Inderdaad: het werd in die dagen erg onrustig in de landen van west-europa, waarbij de blokkades van vrachtwagenchauffeurs anno september 2000 in de huidige EU, slechts een vreedzame afspiegeling zijn. Daarbij kwam dat in deze eeuw ook de dreiging vanuit het oosten zichtbaar werd, want de turken maakten zich gereed om het westen van europa aan zich te onderwerpen. Hierdoor kon de christelijke godsdienst in west-europa verdreven worden, waarvoor dan de islamitische godsdienst in de plaats zou komen. In voorgaande eeuwen was het christendom reeds grotendeels verdreven uit het midden-oosten en uit noord-afrika. In die landen was de Islam de heersende godsdienst geworden en tot in onze 21^e eeuw is dit gecontinueerd.

3.2. "DE ZWARTE DOOD":

Niet alleen werden vele mensenlevens opgeofferd aan al deze oorlogen, ook golfde de ziekte de pest regelmatig door west-europa. Velen beleefden dit als een straf van God voor de zonden der mensen en lieten het vaak

gelaten over zich heenkomen. Anderen trokken als "Geselaars" erop uit om door middel van zelfkastijding voor God te boeten in de hoop dat "de zwarte dood" zou stoppen. Groepen van deze "Geselaars" trokken in de tijd van Geert Grote ook door Deventer. De belangrijkste oorzaken van deze steeds weer terug-

kerende pestepidemie waren m.i.: de grote armoede onder belangrijke delen van de europese bevolking en de daarmee gepaard gaande slechte hygiënische toestanden en een nog onontwikkelde medische- en verpleegkundige verzorging. Hierdoor kon deze vreselijke ziekte steeds weer verspreid worden door vlooiën van ratten, die in grote getale in europa voorkwamen! Achter de zakelijke berichtgeving uit die tijd gaat dan ook een onpeilbaar diep verdriet schuil.

Ik denk dat we de europese situatie van de 14^e eeuw enigszins kunnen vergelijken met de huidige situatie in de 21^e eeuw in Afrika. Ook daar heerst in onze tijd schrikbarend grote armoede, gebrekkige hygiënische en medische voorzieningen, groot gebrek aan afdoende medicijnen om besmet-

telijke ziekten - zoals Aids - te bestrijden en uit te bannen. Er ligt dan ook een grote verantwoordelijkheid op de schouders van europeanen en amerikanen van de 21^e eeuw om deze afrikaanse volkeren te helpen. Europa en amerika hebben toch de materiële middelen voor handen om zich hiervoor in te zetten?! Gelukkig worden meer en meer mensen in europa en amerika zich hiervan bewust.

3.3. SOCIALE ARMOEDE EN HET VERZET DAARTEGEN:

De onrust in europa in de 14^e eeuw werd ook aangewakkerd door grote sociale tegenstellingen, die deze armoede tot gevolg had. Veel land was eigendom van weinigen, zoals in onze 21^e eeuw dit nog zo is in Latijns-Amerika. En zoals de boeren in Latijns-Amerika in onze dagen in opstand komen tegen dit onrecht, zo kwamen de boeren in de 14^e eeuw in opstand tegen de vorsten en tegen de kerk, die vaak ook grootgrondbezitter was. Berichten uit die tijd vertellen ons dan ook over deze bewustwording der boeren [bv. in](#) Frankrijk en Engeland, vertellen ons over de opstanden die daaruit volgden. Deze berichten vertellen ons ook over de wrede wijze

waarop deze opstanden weer de kop werden ingedrukt. Maar het zaad van het mondig-worden der gewone boeren, burgers en buitenlui was gezaaid en hebben er mede voor gezorgd dat onze huidige Europese samenleving uitgegroeid is - met vallen en opstaan - tot een samenleving, waarin betere sociale verhoudingen zijn gekomen. Hierdoor kon de armoede bestreden worden, alhoewel velen in Europa ook nu nog onder een sociaal minimum moeten leven. Aan de huidige EU de opdracht om waakzaam te blijven, door dit sociaal beleid te continueren en uit te bouwen; waakzaam om weer niet terug te vallen in onrechtvaardige sociale verhoudingen zoals deze in de 14e eeuw openbaar werden!

Tot zover mijn schets in hoofdlijnen over de leefsituatie in het Europa van Geert Grote en de Moderne Devotie.

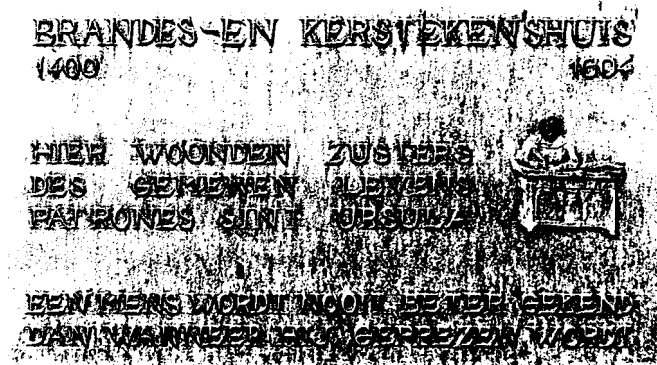

Huizen van Zusters en Broeders van het Gemene Leven in de noordelijke Nederlanden gesticht vóór of in 1400. (tekening: A.J. Hendrikman)

GELUKKIG LEVEN:

*Geduld, hertrouwen en tevredenheid - drie belangrijke zaken:
 Geduld brengt rust >>oort,
 Vertrouwen brengt blijdschap,
 Tevredenheid brengt tot dank.
 Wie deze drie bezit zal hier op aarde gelukkig leren!*

Dirck van Herxen (rector van het Zwolse fraterhuis 1381-1457)

GELUKKIG LEVEN:

Het overdenken van de menselijkheid van Jezus Christus hoort ons tot het beschouwen van zijn goddelijkheid!

Jan Mombaer - Windesheimer Kanunnik (Brussel 1460 - Parijs 1503)

4. DE KERK IN DE 14^E EEUW:

Evenals de middeleeuwse samenleving werd ook de laat-middeleeuwse samenleving verrijkt met een moraal, welke opborrelde uit de joods-christelijke Geschriften. Vooral de Persoon van Jezus Christus inspireerde mensen tot hoog ethisch handelen, waardoor de naastenliefde werd gepraktiseerd, mede door het onderwijs van de kerk. Dit mogen we - ondanks de uitwassen - vooral positief duiden!

4.1. DE KERKELIKE ORGANISATIE EN DE AFTAKELING DAARVAN IN DE 14^E EEUW:

De Rooms-Katholieke kerk was een organisatie, die tot in de kleinste dorpen en gehuchten in de Europese landen haar gezag uitoefende. Een gezag dat - zoals ik reeds mocht beschrijven - hiërarchisch van opbouw was en nog steeds is. De paus met zijn curie was en is de hoogste geestelijke machthebber. Onder paus Innocentius III (1198-1216) bereikte dit kerkelijke gezag haar hoogtepunt. In de 14^e eeuw begint ook dit kerkelijk gezag in te boeten, vooral ook doordat het vertrouwen in het pausschap tot een dieptepunt daalde. Dit werd vooral veroorzaakt door de wantoestanden aan het pauselijk hof. Prelaten (= hoge geestelijken) leidden aan dit hof een welvarend leventje, waarin van evangelische soberheid en evangelische armoede weinig te bespeuren was. De leefwijze van de pauselijke curie werd bekostigd door paktijken, die in voorafgaande eeuwen door de pausen zelf met kracht waren bestreden, zoals het verkopen van kerkelijke ambten. Daarbij vormden de kloosters een bijzonder - vaak zeer kritisch - onderdeel van de opbouw der Rooms-katholieke kerk in die tijd.

Dit alles ontging de gewone mensen ook niet, want op het lagere nivo der geestelijkheid was het vaak van hetzelfde laken een pak! En vanuit de lekenstand kwam langzamerhand kritiek op deze wantoestanden, waardoor het ontzag en het respect voor de geestelijkheid ondermijnd werd. Ook de vorsten streefden naar een lossere band met de kerk en zagen hun kans schoon om des te meer nadruk te leggen op deze kerkelijke wantoestanden,

om daarmee hun steentje bij te dragen bij het opstoken van dit wantrouwen onder hun onderdanen.

Dit alles kwam tot een uitbarsting tijdens het pausschap van Bonifatius VIII (1294-1303). Deze paus zette alles in het werk om zijn macht te behouden maar hij kwam daardoor in een scherp conflict met de Franse koning Filips de Schone. Na de dood van Bonifatius ging het verder bergafwaarts met het gezag van het pausschap en daarmee met het gezag der kerk. Franse en Italiaanse kardinalen kwamen fel met elkaar in conflict bij het kiezen van een opvolger voor Bonifatius. De Franse kardinalen waren op de hand van het Franse hof, de Italiaanse kardinalen waren daar fel tegen. Deze tweestrijd duurde voort in de gehele 14^e eeuw. In 1305 vond men een compromis in de persoon van Clemens V, een Fransman, die echter pauselijke macht ook hoog in het vaandel had. Clemens voelde zich echter niet meer veilig in Rome en verplaatste het pauselijk hof naar de Franse plaats Avignon. Clemens en zijn opvolgers lieten in Avignon een schitterend pauselijk hof bouwen en zetten hun luxueus leventje daarin voort. Dit alles werd gefinancierd door de hoge kerkelijke belastingen, die in geheel Europa werden geheven. Dit alles zette bij de gewone bevolking des te meer kwaad bloed! De opvolger van Clemens V was Urbanus V. Bij deze paus heeft Geert Grote m.i. bemiddeld in het conflict met de stad Deventer. Urbanus werd opgevolgd door paus Gregorius IX, deze keerde in 1377 definitief terug naar Rome en hiermee kwam een einde aan de zgn. Babylonische ballingschap van de pausen te Avignon.

Na de dood van Gregorius IX in 1378 ontstond opnieuw verdeeldheid tussen de Franse en de Italiaanse kardinalen. Doordat enkele Franse kardinalen te laat voor liet conclaaf gekomen waren, koos men een Italiaan tot paus: Urbanus VI, die zich vestigde te Rome. De Franse kardinalen vormden op hun beurt een nieuw conclaaf en kozen Clemens VII tot paus, die zich in Avignon vestigde. Nu waren er zelfs twee pausen en dit is wel het dieptepunt geworden in de Rooms-Katholieke kerk. Dit leidde ook tot grote verwarring in geheel Europa, want voor welke paus moest men nu kiezen? Welke paus moest men gehoorzaamheid beloven? Duidelijk is dat het geestelijk leven hiermee een knak kreeg en velen de kerk niet meer serieus konden nemen. Men zoekt naar een oplossing op het concilie te Pisa

in 1409. Beide partijen zijn aanwezig en kiezen een nieuwe paus: Alexander V. Echter de pausen te Rome en te Avignon weigeren af te treden en dan..... zijn er drie pausen! Het concilie te Konstanz (1414-1418) maakt een einde aan deze onhoudbare situatie, ze kiezen tot paus: Martinus V. De paus te Rome treedt vrijwillig af en de paus van Avignon is reeds gestorven. Onder Martinus V(1417-1431) krijgt het pausschap weer iets van zijn integriteit terug.

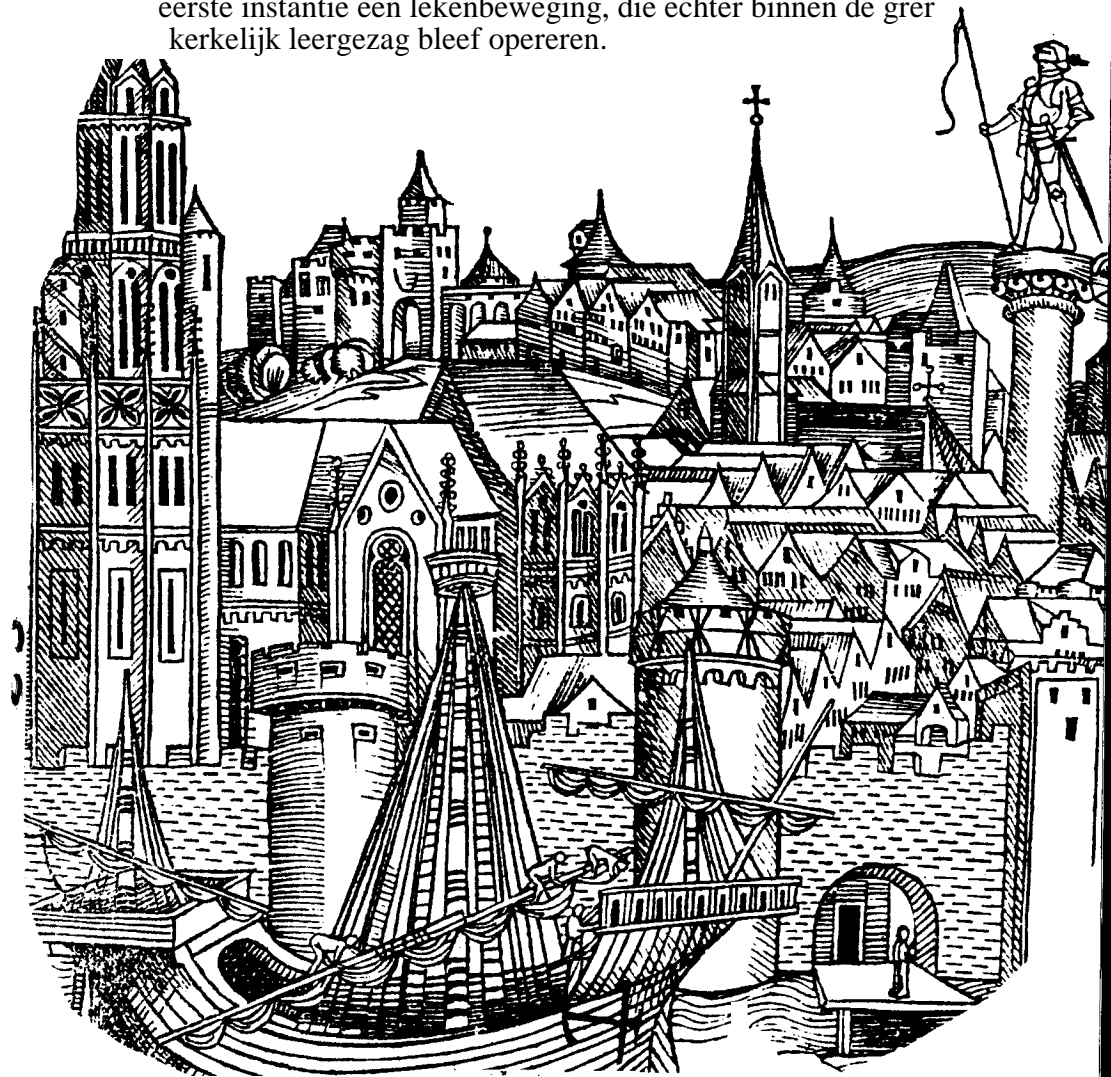
4.3. VERLANGEN NAAR VORMEN VAN NIEUW KERKBESTUUR - NIEUWE GEESTELIJKE BEWEGINGEN:

Het is te begrijpen dat het gesol rond het pausschap het verlangen oproept om te komen tot vormen van nieuw kerkbestuur. Het verzet tegen het pauselijk centralisme neemt toe. Men verlangt terug naar bestuursvormen, zoals die beschreven staan over de eerste christelijke gemeenten. Met name in Engeland en in Duitsland leeft dit verlangen. Vooral ook vorsten steunen het streven om de macht van de paus te decentraliseren, zodat zij als vorst meer zeggenschap kunnen krijgen over het kerkelijk beleid in hun land en regio, waardoor zij de kerk voor hun eigen beleidskarretjes kunnen spannen! Er is binnen de kerk ook een stroming, die de hoogste geestelijke macht in handen wil leggen van een concilie. Deze stroming wordt het conciliarisme genoemd, echter deze stroming krijgt geen grote invloed in de kerk, ook al doordat het pausschap - door een integer beleid van enkele pausen - weer meer gezag krijgt van de mensen.

Al deze ontwikkelingen lopen toch uiteindelijk uit op de Reformatie. In Engeland ontstaat in de 16^e eeuw de Anglicaanse Staatskerk en in Duitsland de Lutherse Landskerken, de Reformatie zal ook in de Nederlanden doorzetten.

Zo kan er geconstateerd worden dat er in diverse landen - naast de Rooms-Katholieke kerk - Reformatorische kerken ontstaan. De Rooms-Katholieke kerk wordt bestuurd door de geestelijkheid met aan het hoofd de paus te Rome; in de Reformatorische kerken ligt het bestuur in handen van de leken.

Al deze ontwikkelingen op weg naar nieuwe vormen van kerkbestuur worden gestimuleerd en ondersteund door lekenbewegingen zoals: de Waldenzen, Katharen, Hussieten, Vrije Geesten. Deze bewegingen uiten veel kritiek op de leer der kerk en gaan hun eigen weg, ook in het besturen van hun bewegingen. Veel van deze bewegingen zijn door de R.K.-kerk uitgeroeid of overgegaan in de reformatorische kerken. De Waldenzen hebben zich tot op de dag van vandaag kunnen handhaven, vooral in [Italië](#). [Ook.de](#) beweging, die Geert Grote op gang bracht via de Moderne Devotie eerste instantie een lekenbeweging, die echter binnen de greg. kerkelijk leergezag bleef opereren.

GEERT GROTE EN DE BEWEGING DER MODERNE
DEVOTIE(=INNERLIJKE VERNIEUWING):

VERMANEN IN LIEFDE:

*Een mens, die zich wil bemoeien
Met wat andere mensen doen
En daar commentaar op wil leveren
Moet dit op de volgende wijze doen:*

*Hij/zij moet liefde bezitten
En uit liefde vermanen.
Want zonder liefde
Kunnen we elkaar niet verbeteren.
Wie zelfniet vurig is
Kan anderen niet ontsteken.*

*Hij/zij moet zelf doen
Ofproberen te doen
Waartoe hij/zij anderen aanspoort.*

*Hij/zij zal maat houden bij het vernemen
En niet te veel woorden gebruiken.*

*Hij/zij zal wijs zijn bij het vermanen
En de juiste toedaarvoor kiezen.*

*Als vermanen zo gebeurt
Zal dit ter harte genomen worden!*

*Claus van Euskerken
(fraterheer Deventer ongeveer 1520)*

Hopelijk is - in mijn beschrijving van het leven van Geert Grote - vooral ook de breuklijn in zijn leven zichtbaar geworden, die ontstond na een zeer zware lichamelijke en geestelijke crisis in zijn leven op 32-jarige leeftijd. In de tijd voor deze breuklijn ontmoeten we een man, die zich op materieel terrein geen zorgen behoeft te maken en die geniet van zijn meegekregen intellectuele talenten in het leven. Geert Grote is een wat ijdel man geworden, die een glanzende kerkelijke c.q. maatschappelijke carrière voor ogen heeft, opdat hij aan het eind van zijn leven kan zeggen: ik *beu een -ge~" maft geworden!* Want op deze wijze spreken toch ook wij over iemand, die het "*gemaakt* " heeft in het leven? Juist ook in de kerk kijken we op een dergelijke "wereldse" wijze tegen iemand aan!

Geert Grote heeft zijn intellectuele talenten en zijn geloof in God door de Naam van Jezus Christus nodig om zich voor de mensen te "*etalen*". Je zou het nog scherper kunnen zeggen: *God en Jezus Christus moesten hem dienen, opdat de mensen hem - Geert Grote - zouden erere en respecteren!*

Zeker Geert Grote zal in de kerkdiensten, die hij meevierde en in zijn persoonlijke gebeden, hebben uitgesproken dat hij God wilde dienen in zijn leven. Hij wilde de weg gaan, die God in Jezus Christus hem wijst te gaan, maar of hij zich bewust was wat de konsekventies hiervan zijn, is nog maar de vraag! Op deze wijze misbruikten mensen hun kerkelijke functie in de 14^e eeuw; op deze wijze gebeurt dit nog steeds in de kerken der 21^e eeuw!

Door zijn zware ziekte en door de geestelijke confrontatie met de prior van het dominicaner Bergklooster over de boeken, die handelen over occulte en magische krachten, komt Geert Grote tot inkeer. De druppel, die de emmer van zijn inkeer deed overlopen was het gesprek met zijn oud-studiegenoot Hendrik van Calcar. Na dit gesprek beseft Geert Grote met een schok dat: *God dienen vooral oproept onrje je te verdiepen in Zijn Geest vair liefde, deemoedigheid en barmhartigheid, zoals ook het volk Israël dit reeds in zijn Geschriften al eeuwenlang mocht doorgevers.*

Geert Grote beseft opeens dat in het leven van Jezus Christus deze liefde, deemoedigheid en barmhartigheid van God zichtbaar wordt. Maar wel op een geheel andere wijze zichtbaar wordt dan hij het zich tot dan had ingebeeld! Want Jezus was niet op eigen eer gericht, maar wel op de eer van gewone mensen door hen te helpen de liefde van God tot zich door te laten dringen in het leven. Jezus was niet uit op uiterlijke rijkdom en vertoon, maar was wel gericht op innerlijke rijkdom en kleepte zich daarom dan ook heel sober en eenvoudig. Jezus was er niet op uit om zichzelf groot te maken door met de Naam van God te pronken, neen, Jezus wist zich met geheel z'n bestaan dienaar van God, waardoor Hij er ook geheel voor mensen kon zijn.

Het moet een grote schok zijn geweest voor Geert Grote toen hij zich van dit alles bewust werd. En zijn geestelijke ommekeer is dan vooral ook aan zijn uiterlijk te zien. Vrienden en bekenden zullen m.i. tegen elkaar gezegd hebben: *"Heb jij Geert Grote de laatste tijd nog ontmoet? Nee? Nitje herkent hem niet meer terug, die is zo veranderd!"*

Deze facetten van zijn ommekeer zijn ook terug te vinden in de inhoud van zijn spiritualiteit, welke ook overgenomen werd door de Zuster- en Broeder-gemeenschappen der Moderne Devotie. Hierdoor werd hun gemeenschapsleven bepaald. Enkele belangrijke kenmerken van deze spiritualiteit zijn:

- God wordt rechtstreeks gezocht in meditatie en gebed en niet meer door bemiddeling van geestelijken en heiligen der kerk. Geert Grote leert leken en priesters om deze directe weg van meditatie en gebed te kiezen, door daarbij bijbelse geschriften en de werken der kerkvaders te overdenken.
- het zoeken van God's liefde in gebed en meditatie dient ook gericht te zijn op het praktische handelen onder de mede-mensen. Hierin verschilt deze meditatie- en gebedsmethode van die der mystiek, waarin het doel vooral is om de eigen God's ervaring te beleven. Geert Grote leert dat God in je leven verschijnt ter heiliging van andere mensen en niet in de eerste plaats voor *zeljheiligirrg!* In een latere fase in de geschiedenis der

Moderne Devotie heeft toch wel weer de zelfheiliging een belangrijke plaats ingenomen, waardoor deze gemeenschappen - in die fase - zeer naar binnen gericht gingen leven en weinig meer voor anderen konden betekenen!

Binnen zijn spiritualiteit geeft Geert Grote vooral ook aandacht aan zelfvorming en op basis daarvan aan maatschappijvorming. Het doel is om mensen innerlijk geordend te leren leven, opdat dit ook ordenend doorwerkt op de leefwereld, waarin zij als mensen leven.

- De spiritualiteit, die op deze wijze ontstaat is gericht op de eeuwigheid van God, waardoor tijdelijke zaken betrekkelijk worden. Maar deze gerichtheid op de eeuwigheid betekent niet wegvlugten uit de wereld, integendeel dit betekent: strijd leveren tegen' krachten, die God's eeuwigheid willen blokkeren in het aardse concrete leven! Deze te bestrijden krachten zijn: zelfzucht, geldzucht, extreme aandacht voor genotsuitingen (o.a. drank en sexualiteit). Deze gerichtheid betekent beoefening van de deugden, waartoe God's Liefde in Jezus Christus ons oproept in het leven: liefde en aandacht geven aan elkaar, deemoedigheid, bescheidenheid, delen van de materiële en immateriële goederen. Geert Grote leert in zijn levenswijze - ná zijn bekering - te zoeken naar: echtheid en hij krijgt een afkeer van leeg formalisme, zoals dit in kerk en samenleving kon heersen in zijn dagen en kan heersen in onze dagen der 21^e eeuw!
- Deze spiritualiteit wil niet gaan "zweven" maar blijft gericht op de concrete leefsituatie. Deze spiritualiteit is dan ook gericht op het bereikbare binnen de lichtglans van de volmaaktheid van God's Liefde. Geert Grote leert dat innerlijke volmaaktheid zichtbaar kan worden in het spreken en handelen van de mens. Op deze wijze beleeft hij ook weer de kracht der sacramenten in de kerk. Geert Grote wordt door deze nieuwe confrontatie met de Liefde van God geïnspireerd om op een radicale wijze de verkeerde levenswijzen in kerk en samenleving te becritiseren. Vooral stelt hij het navolgen van krachten, die de Liefde van God blokkeren in de mensen, aan de kaak en in het bijzonder neemt hij het de geestelijken - van hoog tot laag -

kwelijk dat ze op deze wijze God in Jezus'Naam opnieuw verloochenen op aarde. In een latere fase der Moderne Devotie is deze radicaliteit naar buiten toe enigszins geluwd en meer vertaald in een warme "innigheid" der Zuster- en Broedergemeenschappen en gekanaliseerd in de kloosters, die toch ook weer vanuit deze lekenbeweging der Moderne Devotie zijn ontstaan.

- Eén van de belangrijkste kenmerken van Geert Grote's spiritualiteit is wel: *de gerichtheid op het leven van Jezus en dan met name het lijden van Jezus en Zin dood aan het kruis*. Dit waren richtpunten in de meditatievormen van Geert Grote, die later overgenomen zijn door de Zusters en Broeders der Moderne Devotie. Door deze gerichtheid op het lijden en sterven van Jezus werden de Moderne Devoten tegelijkertijd gericht op het lijden en sterven van vele mensen om hen heen. De werkelijkheid van alledag kregen ze dan - samen met de werkelijkheid van Jezus - voor ogen. En deze dagelijkse werkelijkheid bestond uit: het zien van doodzieke mensen, arme bedelende en zwervende mensen en vooral de dagelijkse rouwstoeten van hen, die gestorven waren aan de pest. Deze spiritualiteit vervulde Geert Grote en de zijnen dan ook niet steeds met blijdschap. Juist ook de verdrietige emoties kwamen in hen los bij het beleven van dit alles. Naast de intens beleefde geloofsblijdschap, zijn er in deze gemeenschappen ook heel wat tranen gevloeid! Maar kan het uiten van deze verdrietige emoties niet tegelijkertijd een opluchting betekenen, waardoor er weer gevoelsruimte komt in een mensenleven om op een nieuwe wijze te genieten van het uitzichtsvolle in het leven?

- * En ik denk dat - door het nadruk leggen op het doordenken van het lijden van Jezus - ook de Opstanding van Jezus binnen de spirituele horizon kwam in het leven van deze gemeenschappen. En in deze Opstanding van Jezus mogen we het feit beleven dat God's Liefde blijft bestaan tot in eeuwigheid in hemel en ook op aarde. Deze gedachten gaven m.i. de Moderne Devoten een diepe, vreugdevolle verbondenheid met God, de Eeuwige, in hun leven en samenleven. En deze diepe verbondenheid gaf hen steeds weer *geestelijke vastheid en bladschap en dit vormde hen tot goede mensen!*

*de spiritualiteit van Geert Grote trachtte mensen weer te richten op de Liefde van God. Hierdoor wilde Geert Grote mensen motiveren om zich tot deze Liefde te keren en daardoor de warme stralen van God's Goedheid op te vangen en door te stralen naar de medemensen. Echter we komen in zijn spiritualiteit ook aspecten tegen, waarin de motivatie bij mensen wordt opgeroepen door het dreigen met de hel na het aardse leven. Dus: als een mens zich niet richt op God's Liefde in het aardse leven dan zal God deze mens voor eeuwig straffen. Dit angst-aspect speelde in de 14' eeuw in het algemeen een rol in de geloofsbeleving van de mensen. Daarin is Geert Grote een kind van zijn tijd!

Echter ook hij werd daarin reeds gecorrigeerd door tijdgenoten. Zo heeft de bekende mysticus Jan van Ruusbroec, die in het klooster Groenendaal nabij Brussel, leefde, werkte en woonde, hem erop gewezen dat God alleen het gezicht van Liefde draagt. En die Liefde is - aldus Jan van Ruusbroec - op zich sterk genoeg om mensen tot ommekeer in het leven op te roepen. Hij wees daarmee de prediking, waarin mensen angstig gemaakt worden voor de bijbelse God, de Vader van Jezus Christus, radicaal af. Geert Grote heeft dit niet geheel kunnen verwerken in zijn spiritualiteit, waardoor deze spiritualiteit m.i. twee speerpunten blijft vertonen ten aanzien van het beeld van God. Deze speerpunten zijn:

- + *God is volkomen Liefde*
- + *God zal ook echter de ongehoorzamen straffen*

Vraag: komen we in de prediking - anno 2001 - niet ook nog vaak zo.'n "dubbel" Godsbeeld tegen in onze kerken? Ik-zelf wil mij aan de kant opstellen van Jan van Ruusbroec en uitspreken: *God is Liefde en in het Licht van deze Liefde zal Hij ons mensen beoordelen!* Hoe? Dit mogen we aan Hem, de Eeuwige overlaten. Onze taak is het om in het aardse leven een voorbeeld te zijn van Zijn Liefde! Deze Liefde roept ons mensen op om daaruit te leven en dan zullen ook wij *geestelijke vastheid* ervaren en diepe *geestelijke blijdschap!* En creëert de mens, die

bewust nalaat in zijn/haar leven deze Liefde toe te laten, niet reeds op aarde "helsituaties": *ruzie, eenzaamheid, haat, geweld, oorlog, vervreemding*? Zien we zulke "helsituaties" niet dagelijks om ons heen? Ja toch!

- De spiritualiteit van Geert Grote en de Moderne Devotie, die ook beïnvloed werd door de mystiek van Bernard van Clairveaux, is een Noord-Nederlandse vorm van kerkhervormingsactiviteiten, welke in geheel Europa van de grond kwamen in de 14e eeuw. Zo waren er ook reeds lekenbewegingen in Praag, waarmee latere Moderne Devoten - zoals Florens Radewijns - door hun studie aldaar in aanraking kwamen. De spiritualiteitsvormen, die zij daar beleefden, brachten ze in, in de spiritualiteit der Moderne Devoten in Noord-Nederland, die echter wel een eigen karakter bleef behouden! Dit kwam mede doordat Geert Grote de landstaal zeer bevorderde ook tijdens de meditatie- en gebedsbijeenkomsten. In deze zin mogen we Geert Grote en de Moderne Devotie een voorloper noemen van de Reformatie, waarin de landstaal pas goed is doorgebroken!

Nu we enig zicht hebben gekregen betreffende de inhoud van de spiritualiteit, die Geert Grote in zijn levenswijze ná zijn bekering ontwikkelde, is het goed om in grote lijnen het samenleven van de Gemeenschappen onder ogen te zien, die uit zijn levenswijze zijn voortgekomen.

"I?eir mens wordt nooit beter gekerul dan *w(n)lreer* rij geprezen nwr(1t"

"We nareten *altifl* dingen doen tie binnen ons bereik liggen"

'Als we onder *elkaruler eersgezirtl* zijvr, hebben we van buiten niets te vrezen"

(enkele wijze gezegden

van Geert Grote)

" Wat moet *ik*, dat doe *ikv*

' Wat pijrrirdt, dat reinigt"

5.1. ZUSTERS VAN HET GEMENE(= GEMEENSCHAPPELIJK) LEVEN:

Zoals gezegd nam Geert Grote - na zijn bekering - het initiatief om ongehuwde vrouwen van diverse leeftijden de mogelijkheid te geven om samen een spirituele gemeenschap te vormen. Deze vrouwen waren en bleven leken, dus werden geen religieuzen. En zo was dit ook bij de Broeders des gemenen levens.

Deze vrouwen legden dan ook geen officiële geloften af maar beloofden bij hun intrede elkaar drie zaken, die kloosterlingen officieel afleggen:

1. in eenvoud en soberheid te leven; alle bezit in te brengen in de gemeenschap
2. gehoorzaamheid aan de Leefregels van God en aan de leidster der gemeenschap
3. in kuisheid te leven

Wie waren deze vrouwen?

De namen zijn ons - op enkelen na - niet bekend, maar wel weten we dat ze allen konden lezen en schrijven. Dit betekent dat het vrouwen waren uit redelijk goeude families. Soms traden meisjes reeds op jonge leeftijd(15 jaar) in!

Waaruit bestonden hun bezigheden?

Zoals kloosterlingen kenden ze hun dagelijkse gebedsdiensten, waarvan de Metten om 04.00 uur gevierd werd. Sommige leesdiensten werden gehouden, tijdens de handenarbeid, terwijl men doorwerkte werden psalmen en stichtelijke literatuur gelezen. Het benodigde geld voor hun levensonderhoud - ze mochten niet bedelen! - verdienden ze door handenarbeid te verrichten: spinnen en weven. Verder verzorgden Zusters zieke mensen thuis in Deventer en omgeving. Ze hielpen in de gaarkeukens, die armen van warm eten voorzagen. De zusters, die buitenshuis werkten mochten niet zo maar

een praatje maken op straat met de Deventenaren, want met praatjes kon je wel eens het kwaad van de roddel in jezelf en in de gemeenschap binnenhalen. Dus deze zusters liepen gehaast en zwijgend over straat. En als ze iets gezien of gehoord hadden dan mochten ze daar niet over spreken binnen de gemeenschap. De belangrijkste bezigheid was echter bidden. en mediteren: je inleven in het leven en vooral ook het lijden van Jezus en in het leven van de lijdende medemens, zoals Geert Grote hen had geleerd. Hierdoor kregen ze de motivatie en de kracht om de strijd te blijven aanbinden in hun samenleving tegen krachten, die lijden en dood veroorzaakten.

Binnen deze Zuster gemeenschappen kende men verschillende functies, zoals:

- de leidster van de gemeenschap
- de novicemeesteres, die nieuw-binnengekomenen wegwijs maakte in het gemeenschapsleven
- de zusters, die verantwoordelijk waren voor het linnengoed
- de zusters, die verantwoordelijk waren voor het klaarmaken van de maaltijden. Elke dag nuttigde men twee maaltijden: 11.00 uur en 17.00 uur.
de zusters, die verantwoordelijk waren voor de bibliotheek. Want alle zusters werden gemotiveerd om in de - schaarse - vrije tijd stichtelijke boeken te lezen. En ook tijdens de maaltijden werd er voorgelezen, zodat deze maaltijden verder in stilte konden worden genuttigd. Dit voorlezen gebeurt heden ten dage nog in de kloosters.
- De zusters, die de gasten van buiten ontvingen en hen te woord stonden

Zo waren er heel wat functies te vervullen, een ieder kreeg daarin haar taak!

Deze zusters droegen gewone, grauwe kleding, dus geen habijt, hierin onderscheidde ze zich ook van kloosterzusters. Ze stonden vroeg op en gingen om 20.00 uur weer slapen. Ze leefden een zeer geordend leven. Ze mochten elkaar vermanen en dit zal zeker - zoals in elke menselijke gemeenschap - wel eens onderlinge spanningen hebben opgeroepen. Echter men was gericht op een milde en harmonieuze onderlinge omgang. Op deze wijze waren ze een nieuw verschijnsel in de toenmalige samenleving. Een

verschijnsel waar de kerkelijke autoriteiten nogal kritisch naar keken, omdat op het 4^e Lateraanse Concilie(1216) was bepaald dat er geen nieuwe ordes/gemeenschappen zouden worden toegelaten. Dit besluit was toendertijd gericht vooral tegen de zwervende groepen Begijnen en Begarden in de diverse Europese landen.

Ik denk dan ook dat de druk van de kerkelijke autoriteiten zo sterk werd - vooral na het overlijden van Geert Grote - dat men besloot om - naast deze Zuster- en Broederhuizen - ook weer kloosters te stichten. In deze kloosters leefde men vanuit de spiritualiteit van Geert Grote en nam men de Regel van Augustinus als grondslag voor het kloosterleven. Hierover meer in een volgend hoofdstukje.

Organisatie en verspreiding van deze Zusterhuizen:

Daar deze Zusterhuizen geen kloosterordes waren vielen ze juridisch niet onder de kerk maar onder de plaatselijke overheid (de schepenen). Kerkelijk kregen deze Zusters te maken met de plaatselijke pastoor, vooral met het oog op het vieren van de eucharistievieringen.

De schepenen benoemde rectoren als toezichthouders voor deze Zuster gemeenschappen; meestal waren dit collega-broeders des gemenen levens. Namens het centraal bestuur der Zusterhuizen werden nog eens visitatoren aangesteld, die regelmatig "op visite" kwamen. Zij kregen vooral ook een controlerende taak voor wat betreft het gemeenschapsleven der Zusters. Zo moesten deze visitatoren er op toezien dat de rectoren een niet al te familiale omgang kregen met de Zusters. We zien dat deze vrouwen toch weer geheel onder *toezicht* van mannen werden gesteld, zodat hun vrijheid maar betrekkelijk was.

In de eerste jaren voor 1400 kwam er een explosieve groei van deze Zusterhuizen, die de regels van Geert Grote als grondslag namen. Vooral werden er Zusterhuizen gesticht in de plaatsen rond Deventer - zoals Zutphen en Zwolle - maar ook verder weg in de Nederlanden én in Duitsland. In dit laatste land waren er in 1460 een tiental Zusterhuizen. Al deze Zusterhuizen hebben - evenals de Broederhuizen - een aantal eeuwen, met vallen en opstaan, stand gehouden. Door de komst van de Reformatie, waarin leken de volle verantwoordelijkheid kregen voor het

besturen van de kerk, zijn vele Zustergemeenschappen daarin opgegaan. In Groningen bleef een Zusterhuis het langst bestaan tot 1688, toen is het verkocht daar er nog slechts twee zusters waren!

Conclusie: we mogen concluderen dat deze Zusterhuizen, evenals de Broederhuizen, in de toenmalige samenleving én geestelijke vernieuwing én een nieuwe vorm van concrete maatschappelijke hulpverlening hebben gebracht. Ze mochten vele mensen de geestelijke vastheid en blijdschap geven door hun vertrouwen op de bijbelse God, die in Jezus ons mensen zo Nabij gekomen is. Deze Zusters hebben zegenrijk werk mogen doen en laten daarin hun sporen nog steeds na!

~ QEVf_~NTER.

5.2. DE BROEDERS VAN HET GEMENE LEVEN:

Geert Grote maakte in zijn leven nog mee dat de eerste broederhuizen van start gingen te Deventer(1381) en te Zwolle(1382). De grote organisator van deze huizen was een trouwe vriend van Geert Grote: Florens Radewijns. In zijn eigen huis stichtte Florens de eerste broedergemeenschap te Deventer. Een half jaar voor zijn dood bezocht Geert Grote het gemeenschapshuis te Zwolle. Een aantal broeders gaven hem te kennen dat ze het eigenlijk te druk vonden rond het huis, dat in het centrum van Zwolle lag. Ze vroegen Geert om met hen mee te gaan om buiten Zwolle naar een rustiger plek uit te zien voor hun gemeenschap. Ze dwaalden door het toen nog ruige en soms onherbergzame landschap. Ze kwamen ten noorden van Zwolle bij de Nemelerberg. Daar wees Geert Grote hen een geschikte plek aan. De broeders hebben zich daar inderdaad - onder zeer primitieve omstandigheden gevestigd en noemde deze plek "Agnietenberg". In het jaar 1398 werd deze broedergemeenschap omgezet in een Kloostergemeenschap, die leefden volgens de Regel van Augustinus en die zich aansloot bij de congregatie van Windesheim. In dit Agnietenberg-klooster schreef de bekende monnik/moderne devoot: Thomas van Kempen zijn tractatenbundel "de Navolging van Christus". Wie nu wandelt over de Agnietenberg in Zwolle-Noord - ook nu nog een rustpunt in onze hectisch-drukke samenleving - kan zich enigszins voorstellen hoe de kloosterlingen daar hun leven van bidden, mediteren en werken hebben geleefd!

De Broederhuizen ontstonden dikwijls op initiatief van een weldoener. Hierdoor werden mannen gemotiveerd om een spirituele leefgemeenschap te stichten. Zodoende was er niet zo'n explosieve groei van deze Broedergemeenschappen. Toch groeide in de 15^e eeuw het aantal van deze gemeenschappen gestadig, vooral ook weer in de omgeving van Deventer. Maar ook in Duitsland(Miinster), België en zelfs in Polen. Soms kwamen ze tot stand door persoonlijke contacten, zoals de gemeenschap te Polen. Rond het jaar 1500 waren er in totaal 39 huizen, waarvan: 13 in Nederland, 4 in België, 21 in Duitsland en 1 in Polen. De meeste van deze Broedergemeenschappen werden in de periode 1527-1600 weer opgeheven, vooral ook weer door de komst van de Reformatie. Het huis te Herford

nabij Osnabruck ging in z'n geheel over tot de Reformatie en leefde tot 1802 verder als een evangelisch-lutherse instelling.

Evenals de Zusters legden ook deze Broeders geen geloften af, zodat zij een lekenbeweging bleven. Wel beloofden ze elkaar om in eenvoud en soberheid te leven; om al hun bezittingen in te brengen in de gemeenschap en om kuis te leven. Zij wilden op deze wijze een voorbeeldfunctie zijn voor hun mede-mensen. Een voorbeeld vooral ook in het onderhouden van het contact met God door middel van dagelijkse gebedsdiensten, meditatietijden, vasten en geestelijke oefeningen. Ze vormden op deze wijze vrije groepen binnen de kerkelijke parochies. Ze vervulden verder trouw hun kerkelijke plichten binnen deze parochies.

Hun werkzaamheden omvatten: het overschrijven van stichtelijke geschriften, waarbij zij ook scholieren inschakelden, zoals Geert Grote ook reeds had gedaan. Met deze scholieren kregen ze dan ook goede contacten en door deze contacten konden ze hen vooral ook geestelijke vorming geven. Vele van deze jongeren zijn later toegetreden tot deze Broedergemeenschappen of hebben in ieder geval het geestelijk goed der Moderne Devotie gepraktiseerd en uitgedragen in hun verdere leven. In een latere fase geven deze Broeders ook een belangrijke bijdrage aan de verdere ontwikkeling van het middelbaar onderwijs en zijn vele broeders daarin bekwame docenten geworden. Ook hebben de Broeders hun krachten buitenshuis gegeven bij de hulpverlening in tijden van grote nood(bv.tijdens een pestepidemie), bij het aanleggen van wegen, het bouwen van bruggen, bij ontginningen en mijnbouw. Op deze wijze hebben deze Broeders - evenals de Zusters - heel veel voor de toenmalige samenleving mogen betekenen. Hun motto was: *je kunt als mens van grote sociale betekenis zin als je een prettig mens bent in de omgang, als je een goed mens bent voor anderen!*

Evenals de kloosters organiseerden deze Broedergemeenschappen zich in Kapittels, die de hoogste wetgevende organen werden. Er zijn Kapittels geweest te: Zwolle, Munster en in Zuid-Duitsland. Op elke 3^e zondag na Pasen kwamen deze Kapittels bij elkaar en maakten allerlei afspraken inzake leefregels en aan te brengen veranderingen in het gemeenschappelijk

leven. In deze contacten werd m.i. ook de onderlinge verbondenheid vernieuwd en verdiept!

Elke Broedergemeenschap kende een leider, die het vertrouwen kreeg van de mede-broeders. In overleg met de leider verdeelden ze de talrijke functies binnen de gemeenschap zoals: het beheren van de bibliotheek, het verzorgen der maaltijden, het contact met de scholieren, het contact met gasten en mensen van buiten de gemeenschap etc. Het intreden in zo'n Broedergemeenschap lag gegrond op het ware ontzag voor de bijbelse God en op Jezus Christus, in wie God Zijn Liefde zichtbaar heeft gemaakt op aarde. Ook kende men een proefperiode van 10-12 maanden. Men kon ook weer uittreden maar dan kon men geen rechten meer laten gelden op bezittingen, die men had ingebracht in de gemeenschap.

Redenen om uit te treden waren:

- intrede in een kloostergemeenschap der Moderne Devotie
het aangaan van een huwelijk
overgang naar een andere geestelijke beweging(bv. Protestantisme)

Een Broedergemeenschap bestond gemiddeld uit 10-24 personen. Men kende - evenals de Zusters - een strak dagritme, welke om 03.00 uur begon met de eerste gebedsdienst en om 20.30 uur eindigde als men zich ter ruste legde. Men kende twee maaltijden per dag. In deze Broedergemeenschappen zijn vele geschriften en tractaten ontstaan, waarvan helaas de meesten verloren zijn gegaan. Originele exemplaren van enkele van hun geschriften zijn nog te vinden in bibliotheken te Deventer en Giessen(Duitsland).

Conclusie: evenals de Zusterhuizen hebben ook deze Broedergemeenschappen heel veel mogen betekenen in de toenmalige samenleving. Velen Broeders en buitenstaanders- hebben de geestelijke vastheid en de evangelische blijdschap in het leven mogen leren kennen, waardoor ze op een goede wijze hebben kunnen leven temidden van hun mede-mensen!

5.3. ENKELE RICHTPUNTEN VAN DE SPIRITUALITEIT VAN DE ZUSTER- EN BROEDERGEMEENSCHAPPEN:

In het kort wil ik deze richtpunten van het spirituele leven der Zusters en Broeders des gemenen levens nog eens weergeven:

trachten te leven vanuit het gemeenschapsideaal der eerste christelijke gemeenschap te Jeruzalem, zoals dit in het bijbelboek Handelingen wordt verwoord en ook in deze brochure enkele keren is weergegeven!

- Door deze levenswijze - op een positieve wijze - kritiek leveren op de verwereldlijking en verval van het christelijk leven binnen kerk en samenleving.
- Deze spiritualiteit steunde op de pijlers der bijbelse geschriften en van de geschriften der Kerkvaders. Deze geschriften werden in de landstaal vertaald, zodat ook degenen, die het latijn niet konden lezen, toch deze woorden op een directe wijze tot zich door kon laten dringen en niet afhankelijk waren van de geestelijken als "vertalers".
- Deze spiritualiteit kenmerkte zich door concentratie op het leven van Jezus, met name zijn lijden en dood aan het kruis én was daarbij ook gericht op het concrete lijden onder de mensen. Hierdoor beleefden de Zusters en Broeders een diepe geestelijke "innigheid" "met elkaar en hun medemensen!
- De Zusters en Broeders hebben met elkaar ook veel geestelijke liederen gezongen, die ze veelal zelf hebben gedicht en van muziek hebben voorzien.

Deze spiritualiteit vormde hen tot mensen, die vooral ook de zachte krachten en gevoelens tot zich door lieten dringen en zich niet schaamden om deze krachten en gevoelens te uiten. De Moderne Devoten ontwikkel-

den op deze wijze een diep inlevingsvermogen, die psychologisch zeer verfijnd was. Men ging op een zorgvuldige wijze met elkaar om en had daarbij het belang van de ander steeds voor ogen. Dit was m.i. een eerste vorm van *INCLUSIEF* denken!

Tot zover deze weergave van de spiritualiteits-richtpunten der Zusters- en Broeders des gemenen levens!

TEN DIENSTE VAN DE HEER:

*Het is heel fijn om helemaal in God te kunnen opgaan.
Maar de grondslag van een goed leven bestaat daarin dat we juist
Loskomen van onszelf dat we niet als maar dingen doen
Waarin wij zin hebben - als deze minder goed zijn -
Dat we onze verlangens richten op de Heer en deze verlangens
Gelijkvormig proberen te krijgen met Zijn WIL
Meester Geert Grote - onze gewaardeerde vader - heeft daarom
Ergens geschreven:
"Je verlaten voelen door God en gepasseerd te worden door je
medemensen en dat kunnen incasseren,
stijgt uit boven iedere contemplatie "*

*Want als de Heer ons vertroosting geeft, staat Hij ons ten dienste
Maar wanneer wij Hem trouw blijven in problemen en
moeilijkheden dan staan wij Hem ten dienste.
En dat is veel belangrijker!*

*Salome Sticker (priorin Windesheimer Kanunnikessen
Groenlo 1369 - Diepenveen 1449)*

5.4. KLOOSTERS VAN DE WINDESHEIMER CONGREGATIE:

In het voorafgaande heb ik reeds mogen memoreren dat enkele jaren na het overlijden van Geert Grote zijn gedachtengoed ook voortgezet werd in kloostergemeenschappen. De reden hiervoor is m.i. geweest: de morele druk, die de kerk indertijd legde op het voortbestaan van de lekengemeenschappen der Zusters en Broeders des gemenen levens. Deze gemeenschappen werden door de kerk zeer kritisch bekeken. De in het leven geroepen kloostergemeenschappen vormden als het ware een beschermende dijk voor deze Zuster- en Broedergemeenschappen tegen de opkomende vloed van kerkelijke kritiek. Deze Zuster- en Broedergemeenschappen ontwikkelden zich m.i. op hun beurt tot voorportalen van deze kloostergemeenschappen, want velen, die eerst toetraden tot de Zuster- en Broedergemeenschappen "stroomden" door naar de gestichte kloostergemeenschappen.

Daarbij ontwikkelde zich ook een nieuw "toestroomkanaal" in de vorm van de convicten voor jongens. Deze convicten werden door de Broeders des gemenen levens her en der in de Nederlanden opgericht om jongens, uit minder-vermogende families, de kans te geven op kosten van de Broeders te gaan studeren. Deze jongens woonden samen in deze convicten en ze werden daarbij gemotiveerd om toe te treden tot de Broedergemeenschappen c.q. tot de gestichte kloostergemeenschappen. Bekend is dat hierdoor in de kloosters der Moderne Devotie zeer vele jonge mannen intrede deden, meer dan in andere ordes! Op deze wijze werden ze de snelst groeiende kloostergemeenschappen in europa, zoals in onze tijd vele jonge mannen uit de gehele wereld intrede doen in de oecumenische kloostergemeenschap te Taizé (Frankrijk)!

In het dorpje Windesheim - ten zuiden van Zwolle - ontstond de eerste kloostergemeenschap van mannen, die uitgroeide tot een zeer welvarende en inspirerende gemeenschap. De Hervormde kerk, die nu nog in dit dorp in gebruik is, is het laatst zichtbare teken van de aanwezigheid van deze kloostergemeenschap. Men leefde in deze kloostergemeenschap te Windes-

heim en in al de andere gestichte kloostergemeenschappen naar de Regel van de kerkvader Augustinus. Deze Regel sloot het beste aan bij het gemeenschapsleven der Zusters en Broeders des gemenen levens. Deze Regel was namelijk én gericht op het gezamenlijk gebeds- en meditatieleven der kloosterlingen én gericht op de geestelijke toerusting van de leken in de wijde omgeving van het klooster, zodat de apostolaire functie van de zusters en van de broeders voortgezet kon worden. Echter uit de latere ontwikkeling blijkt dat deze apostolaire functie zich meer en meer verengde tot de zelfheiliging van de kloosterlingen en de aandacht voor de leken rond de kloosters achterwege bleef. Deze ontwikkeling is zeker in strijd geweest met het gedachtengoed van Geert Grote.

Na Windesheim ontstonden er al snel kloostergemeenschappen te: Hoorn(1392 "Nieuwlicht") - Almelo(1394 "Frenswegen") - Zwolle(1398 "St. Agnietenberg") en Amersfoort(1419 "Mariënhof"). Ook werden er vrouwenkloostergemeenschappen gesticht te: Amsterdam(1400) en te Diepenveen(1401). Dit klooster te Diepenveen werd mede geïnitieerd door Johannes Brinckerinck, indertijd een trouwe vriend en metgezel van Geert Grote. Met dit klooster is het dorp Ruinen nauw verbonden, daar Zwedera van Ruinen na het overlijden van haar echtgenoot in die tijd intrede deed in dit klooster. Haar naam leeft in Diepenveen voort in een straatnaam: "Swedera van Runenweg" ! Later sloten enkele reeds bestaande Tertiaressen-

kloostergemeenschappen zich aan bij deze vrouwenkloosters der Moderne Devotie. Al deze mannen- en vrouwenkloosters der Moderne Devotie verenigden zich in "de Congregatie van Windesheim", welke in 1395 pauselijke goedkeuring verkreeg. In 1402 waren binnen deze congregatie 7 kloostergemeenschappen verenigd in 1407: 12 kloostergemeenschappen; in 1430: 45 kloostergemeenschappen (waarvan 37 mannenkloosters en 8 vrouwenkloosters); in 1497 bestond deze Congregatie zelfs uit 84 mannenkloosters en 13 vrouwenkloosters. Al deze kloosters lagen verspreid over een uitgestrekt gebied in: de Nedrelanden, Duitsland, Frankrijk en Zwitserland. Door de opkomst der Reformatie in deze landen is dit kloosterlijk leven velorpen en ook goeddeels opgegaan in Reformatorische verbanden.

Deze Kloostergemeenschappen hebben in al die jaren een positieve bijdrage gegeven aan zowel de geestelijke- als wel aan de maatschappelijke ontwikkelingen in de gebieden, waarin ze als kloostergemeenschappen functioneerden. In het klooster van de Agnietenberg te Zwolle-Noord heeft Thomas van Kempfen ruim 70 jaar mogen wonen, leven en werken als kloosterling en modern devoot. Zijn persoon willen we in de volgende afneea nader belichten, want hij is een zeer belangrijke vertolker geworden van het gedachtengoed der Mderne Devotie.

5.4. THOMAS VAN KEMPEN..... EEN NAAM OM TE ONTHOUDEN:

We hebben reeds gezien dat Geert Grote nog persoonlijk betrokken was bij het aanwijzen van de plek, waarop het Agnietenklooster is gekomen. Ruim 70 jaar mocht Thomas van Kempfen(1380-1471) een belangrijk bewoner zijn van deze kloostergemeenschap. Hij werd geboren in Limburg, in de buurt van Roermond, maar kwam reeds op jonge leeftijd in aanraking met de beweging der Moderne Devotie te Deventer, evenals enkele broers van hem. Hij trad op jonge leeftijd toe tot de kloostergemeenschap op de Agnietenberg en verbleef daar zijn verdere leven. Hij begeleidde jarenlang de nieuw in te treden broeders(novicen). Verder legde hij zijn meditatieve gedachten over het leven van Jezus en het leven der mensen vast in een uitzonderlijk boeiend, innemend en richtingwijzend boekje "de Navolging van Christus". In dit boekje verwerkte Thomas van Kempfen waarschijnlijk ook gedachten, die Geert Grote zelf opgeschreven had, maar die verder verloren zijn geraakt.

Op een milde, rustige en inspirerende wijze schildert Thomas het leven van Jezus als mens, een leven dat oproept tot navolging. En deze navolging geeft geestelijke vastheid en blijdschap in het leven van een mens. Deze navolging wijst elk mens de weg tot God, de Bron van het leven; deze navolging wijst elk mens ook de weg tot de naaste. Dit boekje mocht velen in de afgelopen eeuwen - tot in onze tijd toe - inspireren te trachten Jezus werkelijk na te volgen in het leven. Dit boekje overstijgt ook de kerkgrenzen, want zowel Rooms-Katholieke als Reformatorische christenen hebben deze levenswijs-

(Thomas van Kempfen onderwijst zijn mede-broeders op de Agnietenberg nabij Zwolle)

heden geïntegreerd in het leven. Bekend is dat de bekende geestelijke Titus Brandsma, die stierf in het concentratiekamp Dachau, zijn meditatie- en gebedsleven mede bouwde op deze levenswijsheden van Thomas van Kempen. Ook één van de eerste Secretarissen-Generaal der Verenigde Naties de zweed Dag Hammerskold bleek dit boekje steeds bij zich te dragen als hij zijn verzoeningswerk tussen de volkeren deed. Dit boekje van Thomas van Kempen werd namelijk gevonden in zijn handbagage, nadat hij omgekomen was bij een vliegtuigongeluk in Afrika, welk ongeluk nooit opgelost werd. Dag Hammerskold was op dat moment druk bezig om vrede te bewerkstelligen tussen de volkeren Biafra en Nigeria.

Zelf mocht ik dit boekje lezen tijdens mijn studieverlof en het sprak mij - ondanks theologische opvattingen, waarover we nu enigszins anders denken - zeer aan en inspireerde mij bij het vormgeven van deze brochure. Ik wil een ieder van de lezers(essen) aanraden dit boekje aan te schaffen en gedeelte voor gedeelte rustig te lezen en te overdenken. Dit boekje is m.i. onlangs weer uitgegeven in een vernieuwde nederlandse vertaling.

In mei 2000 verscheen ook een nieuwe nederlandse vertaling van een ander werk van Thomas van Kempen nl. een kroniek van het klooster St. Agnieten-berg. In deze kroniek geeft Thomas van Kempen een inzichtelijk overzicht in de bewoners van dit klooster in de jaren 1416-1477(het laatste gedeelte is waarschijnlijk door een mede-broeder geschreven, daar Thomas van Kempen in 1471 stierf) Deze Kroniek geeft inzicht in de ontwikkelingen van het kloosterleven en vooral ook wat betreft de moeilijke tijden, die de kloosterlingen hebben moeten meemaken. Een aantal inleidende artikelen even goede achtergrondinformatie over dit voormalige klooster te Zwolle-oord. Dit boek is getiteld: *"Een klooster ontsloten"*.

Thomas van Kempen

5.6. INVLOED VAN DE MODERNE DEVOTIE IN DE AFGELOPEN EEUWEN TOT IN ONZE 21⁰ EEUW:

5.6.1. INVLOED OP DE DIVERSE KERKELIJKE STROMINGEN:

Velen zijn in contact gekomen met het gedachtengoed van de Moderne Devotie en met de levenswijze, die daaruit is voortgekomen. Velen zullen dit alles van generatie op generatie - bewust en onbewust - hebben doorgegeven in de west-europese landen. Doorgegeven met woorden maar vooral ook in hun levenshoudingen. Hierdoor kunnen we zeker spreken van een belangrijke invloed der Moderne Devotie, die echter moeilijk meetbaar is en dan ook niet feitelijk kan worden omschreven. Wel is aantoonbaar dat de gebeds- en meditatievormen van de Moderne Devotie ook zijn ingevoerd in de orde der Jesuïeten en ook in het leven der gelovigen van de Nadere Reformatie. Ook baseerde de Groninger vrijzinnig-theologische richting in de 19⁰ eeuw zich graag op het gedachtengoed van de Moderne Devotie. In deze theologische richting staat niet zozeer de dogmatiek (= leer der kerk) centraal maar wel de warmte van de geloofsbeleving en zij vonden in het gedachtengoed der Moderne Devotie duidelijke herkenningspunten. Op deze wijze is de Hervormde Gemeente te Ruinen als van oorsprong vrijzinnige kerkelijke gemeente in de 19⁰ en 20⁰ eeuw indirect in aanraking gekomen met de Moderne Devotie, want de dienstdoende predikanten - veelal theologisch gevormd te Groningen - zullen zeker dit gedachtengoed verwerkt hebben in hun woorden en handelen! Velen in Reformatorische kring zien Geert Grote en de Moderne Devoten dan als voorlopers van de Reformatie. Al studerende ben ik tot de conclusie gekomen dat dit bezijden de waarheid is. Wel zijn in enkele aspecten de Moderne Devoten te zien als wegbereiders voor de Reformatie - zoals: de aandacht voor de leken in de kerk en het vertalen van bijbelse geschriften en kerkboeken vanuit het latijn in de landstaal - maar in het algemeen kunnen we concluderen dat de Moderne Devoten - in het spoor van Geert Grote - trouw bleven aan de moederkerk van Rome!

Al met al mogen we ook concluderen dat het gedachtengoed der Moderne Devotie tot in onze dagen doorwerkt in het geestelijk leven van de kerken, mede vooral ook door het unieke boekje van Thomas van Kempen: "de Navolging van Christus"!

5.6.2. LEERPUNTEN VOOR ONS GEESTELIJK LEVEN ANNO 2000/2001:

Ik besef dat het niet gemakkelijk is om deze leerpunten te benoemen van een geestelijke beweging anno 14^e eeuw en dat het nog moeilijker wordt om leerpunten linea recta over te plaatsen naar onze 21^e eeuw. De verschillen tussen beide tijdperken zijn daarvoor te groot en ook de daarbij behorende leefomstandigheden!

Ik wil echter trachten een poging te doen om tendensen vanuit de geestelijke beweging der Moderne Devotie te vertalen naar onze huidige leefsituatie en daarbij ontwikkeld geestelijk leven. Ik geef gaarne hierover enkele gedachten door:

In de tijd van Geert Grote stond het *uiterlijk* centraal in kerk en samenleving. Het bezit van geld en goederen was bepalend voor de geestelijke levenshouding, waaruit men leefde. Iemand, die uiterlijk rijk was had het "gemaakt" in het leven, ook al was deze rijkdom verkregen via corruptie en over de ruggen der armen heen. Hierdoor ontstond een harde samenleving, waarin grote verschillen waren tussen rijken en armen, een samenleving waarin verder een ieder maar voor zichzelf moest opkomen en zorgen. Ook in de kerk was er veel vertoon van pracht en praal en ook de geestelijken probeerden hun materiële graantje mee te pikken!

Geert Grote en de Moderne Devoten bekritiseerden - vaak op een felle wijze - deze egocentrisch-gerichte levenswijze! Deze kritiek uitten ze vooral ook door zelf weer de nadruk te leggen op de *innerlijke rijkdom* die een mens door het vertrouwen op de bijbelse God mag ontvangen. Het benadrukken van deze *innerlijkheid* deed hen ook de bereikbaarheid inzien van materiële zaken. Deze nadruk op de *innerlijkheid* - die ze beleefden

vooral in gebed en meditatie - gaf hen ook vrijheid om afstand te doen van materiële rijkdom, het gaf hen ruimte en kracht - in navolging van Jezus - er te willen en te kunnen zijn voor de medemens. Op deze wijze gaf deze vernieuwde *innerlijkheid* hen *vastheid en blijdschap* in het leven, waardoor ze zich geborgen wisten binnen het Krachtenveld van God's eeuwige Liefde, welke hen droeg in het aardse leven en ook in het leven daarna! Geert Grote en de Moderne Devoten zetten vele anderen door middel van deze verinnerlijkte levenswijze aan het denken. Dit alles bracht in die harde samenleving der 14^e en 15^e eeuw een zekere ontspanning, waardoor er een geestelijke warmte in deze samenleving binnenstroomde, die weldadig aandeed en velen weer meer op het levensspoor gezet heeft, welke God in de Naam van Jezus Christus voor mensen uitzette!

Ook onze samenleving der 21^e eeuw staat bol van de nadruk op *uiterlijke* zaken. De reclame schreeuwt ons toe dat we niet gelukkig in het leven kunnen zijn als we dit of dat niet bezitten! Het gevolg m.i. is een overspannen grijpen en graaien naar deze materiële "hebbe-dingentjes", die echter velen alleen nog maar onrustiger maken, want als we het ene bezitten is onze blik alweer gericht op het andere! En de reclame speelt hier handig op in door steeds weer nieuwe behoeften te creëren. Het gevolg is dat velen zich materieel in de schulden steken. Deze schulden sluiten zich dan als een fuik om een mens heen, waaruit haast niet meer te ontsnappen is. Velen ervaren vaak te laat dat ze al diep in deze fuik van de schulden zijn gezwommen als gevolg van hun verslaving aan de materiële kant van het leven. Velen ontdekken dan ook dat ze hun vrijheid hebben vergooid in het leven door alleen maar oog te hebben voor deze materiële uiterlijkheid! Vele hulpverleners moeten er dan aan te pas komen om deze mensen weer enigszins te bevrijden uit deze fuik, opdat ze weer iets van hun menselijke vrijheid kunnen herwinnen om daarvan te genieten!

Het gevolg van dit alles is vaak een mentaliteit, waarin nog weinig ruimte is voor "inclusief denken", d.w.z.: *je inlevert in de leefsituatie van de ander, om vandaaruit hulp te bieden!* De klacht in onze 21^e eeuwse samenleving is dan ook dat de onderlinge relaties zich verkillen en verharderen. En dit signaleren we zowel bij mensen, die nog wel op een of andere wijze

bewogen worden vanuit het christelijk geloof als wel bij hen, die hiervan geheel vervreemd zijn.

Ik ben van mening dat de oproep, die opklinkt vanuit de Moderne Devotie om zich *innerlijk* te bezinnen dan ook - anno 2001 - weer "*Modern*" is. Want hierdoor kunnen mensen gaan ontdekken dat juist deze *innerlijkheid* - waarin de concentratie op het leven van Jezus Christus de kern is - echte geestelijke rijkdom aanreikt! Deze vernieuwde innerlijkheid kan ons nieuwe tevredenheid geven, waardoor we bevrijdt worden uit de knellende geep van het steeds maar weer meer willen hebben. Deze concentratie op de vernieuwde innerlijkheid kan - zoals bij de moderne devoten eertijds - de ogen openen voor het leed en de nood van de naasten dichtbij en vèrweg.

Ik denk dat deze concentratie op het leven van Jezus Christus ons vooral ook weer in contact zal brengen met God, de Eeuwige. Een contact, dat ons rust en richting geeft in het persoonlijk leven en in het samen-leven. Een contact, waardoor we in de wir-war van alle aangereikte godsbeelden in onze interreligieuze samenleving, een wonderlijke zekerheid mogen ontvangen. Een zekerheid, die ons - in woord en daad - daarvan doet getuigen, zonder intolerant te worden ten opzichte van andere gelovigen. Ook hierin geldt "*jezelf blijven*" en "*inclusief denken*"!

Deze concentratie op de innerlijkheid doet ons de nadruk leggen op de *geloofservaring*, die ons dan ook geloofswarmte zal geven en verbondenheid met God en daardoor met allen, die wij op onze levenswegen mogen ontmoeten.

Deze geloofservaring mogen we ook ontvangen vanuit richtinggevende leerregels der kerk, maar heeft zeker geen behoefte aan een strakallesomvattend dogmatisch systeem, want dit kan de geloofservaring juist ook weer verkillen en verengen! Zo'n alomvattend dogmatisch systeem kan zelfs een kooi worden waarin mensen geestelijk verpieteren! Echter richtinggevende leerregels hebben we nodig, zoals we de A.N.W.B-borden nodig hebben om onze weg te vinden naar onze steden en dorpen! In de kerkelijke gemeenten mogen wij m.i. zoeken naar persoonlijke- en gemeenschappelijke vormen, waarbinnen wij deze concentratie op de

innerlijke beleving van het vertrouwen op God, de Eeuwige door de Naam van Jezus Christus, kunnen beleven.

Hiervoor zijn wellicht ook weer gebeden- en getijd boekjes nodig, zoals Geert Grote zijn volgelingen gaf. Gebeden- en getijdenboekjes als hulpmiddelen om dagelijks onze innerlijke concentratie inhoud en vorm te geven.

Reeds zijn er allerlei ontwikkelingen in de kerken aan te wizen, waarin gezocht wordt om deze *Moderne Devotie anno 2001* inhoud en vorm te geven. Ik denk bijvoorbeeld aan de geestelijke vernieuwing, die uitgaat naar jongeren en ouderen, vanuit de oecumenische kloostergemeenschap te Taizé (Frankrijk)! Deze ontwikkelingen willen jongeren en ouderen behulpzaam zijn, om als vernieuwde en bevrijde mensen te leven, waardoor ze geestelijke vastheid en blijdschap ontvangen.

In mijn studieperiode mocht ik-zelf - samen met mijn echtgenote - op deze wijze nieuwe inspiratie opdoen tijdens de studieweek te Taizé en in de kloostergemeenschap van de Abdij Sion te Diepenveen. In al deze contacten, die ik mocht hebben met studiegenoten in Taizé, met broeders en gasten in het klooster Abdij Sion, mocht ik ervaren dat velen op zoek zijn naar een *Moderne Devotie* vanuit de christelijke geloofsbeleving.

Ik beleef hierdoor dat de Geestkracht van God, die Geert Grote en de moderne devoten bezielde tot een nieuwe - op het evangelie van Jezus Christus afgestemde levenshouding - ook nu - anno 2001 - daartoe ons wil bezielen! Ik mocht weer ervaren in deze studieverlofperiode dat het leven diepere dimensies aanreikt als je je openstelt voor deze geestelijke vastheid en blijdschap, die de Geestkracht van God aanreikt. Ik hoop dan ook deze vastheid en blijdschap te mogen uitstralen in het persoonlijk leven en vooral ook in mijn werk als predikant der Hervormde Gemeente te Ruinen. Hierop kunnen we nog maar één ding doen: AMEN-zeggen!

VERKEER MET 600:

Het schijnt mij duidelijk, dat Geert Grote het stille, innige verkeer met God, die alles vervult en die in ons woont, een opgaan in die vereniging met God als het hoogste beschouwt, in het menselijk leven op aarde!

Maar hij legt wel de nadruk op de noodzakelijkheid, dat wij van onze kant ons ontvankelijk maken voor de genade van God, die tenslotte een gave is.

Geert Grote legt de nadruk op hetgeen wij als mensen hebben te doen: allereerst de bekering, voor hem synoniem met toekering tot God en tegelijk met afwending van hetgeen ons van God verwijderd houdt.

Vervolgens de beoefening van de deugd, die ons verkeer met God moet voorafgaan en vergezellen en er tevens de vrucht van moet wezen!

Titus Brandsma
(Bolsward 1881 - Dachau 1942)

6. NAWOORD:

Tijdens mijn verblijf in de Abdij Sion kwam er in een weekend een groep van ouderen en jongeren, die met elkaar gingen overleggen of het mogelijk is om een leken-geloofsgemeenschap te stichten in de voormalige pastorie van de Broederenkerk te Deventer. Deze broederenkerk speelde een belangrijke rol in het leven van Geert Grote en de gemeenschappen van Zusters en Broeders des gemenen levens!

Toen ik dit vernam schoot door mij heen: de geschiedenis herhaalt zich, want door de inzet van Geert Grote ontstonden lekengemeenschappen, die heel bewust vanuit een vernieuwde innerlijkheid wilde leven onder en tussen de mensen. Nu - anno 2001 - zijn er mannen, vrouwen, gezinnen, die de mogelijkheid aftasten of het mogelijk is om een gemeenschap te vormen, waarin zoveel mogelijk samen geleefd wordt, waarin ook gezamenlijk gebeden, bijbel-gelezen en gezongen kan worden. Heel bijzonder om dit te ervaren anno 2001 en hopelijk komt deze nieuwe geloofsgemeenschap van de grond! Op deze wijze werd het verleden wat ik bestudeerde heel concreet in het heden. Ik hoop dan ook dat deze eenvoudige brochure inzicht geeft in de betekenis van Geert Grote en de Moderne Devotie in de 14^e en 15^e eeuw en ook dat dit inzicht bijdraagt om te komen tot een vernieuwde vorm van *Moderne Devotie* in onze 2^{1e} eeuw. Met veel inzet en plezier heb ik hieraan mogen werken en ik wil dan ook allen bedanken, die mij dit hebben mogelijk gemaakt: de kerkenraad der Hervormde Gemeente te Ruinen, de gemeenteleden van deze kekelijke gemeente, de collega's in de Ring Diever, die mij wilden vervangen in deze studieverlofperiode, de broeders en gasten in Abdij Sion en in het bijzonder mijn echtgenote Maaitje, die in deze studieverlofperiode vele dagen alleen heeft moeten vertoeven in de pastorie te Ruinen. Aan haar wil ik dan ook gaarne deze brochure opdragen. Moge deze brochure ons allen verrijken door een vernieuwde ontmoeting met God, de Eeuwige, die in de Mens Jezus Christus ons zo Nabij gekomen is met Zijn Liefde en Goedheid, opdat wij daaruit kunnen leven op aarde!

Met hartelijke groet,
Anton Forrer

Ruinen, november 200/ januari 2001.

Nederland in de 15de eeuw

